

РОЗДІЛ 4

ГЕОГРАФІЯ НАСПІВІВ

КУПАЛЬСЬКО-ПЕТРІВСЬКОГО ЦИКЛУ

УДК 784.68

Ірина Клименко (Київ)

НАСПИВИ КУПАЛЬСЬКО-ПЕТРІВСЬКОЇ ПРИУРОЧЕНОСТІ В УКРАЇНЦІВ:

МАКРОАРЕАЛОГІЯ

Кандидат мистецтвознавства, завідувач Проблемної науково-дослідної лабораторії по вивченню і пропаганді народної музичної творчості (ЛЕК) при НМАУ ім. П. Чайковського. Тел.: 050 440-67-53, e-mail: klymenko_iryna@ukr.net

Робота є спробою розпочати реалізацію заявленого у попередній статті автора (с. 19-30) зведення локальних ареалогічних розробок українського обрядового мелосу у спільному «макромасштабному» полі. Для цієї мети були обрані твори купальсько-петрівської приуроченості, що розглядаються тут в українсько-білоруському ареалі. Додатковий аспект дослідження – відстеження іножанрових реалізацій типових купальських мелоформ. Всі встановлені ареали візуалізовані в кількох регіональних та одній макромасштабній карті (в Атласі – К35 – К42). Стаття ілюстрована аудіоприкладами (DVD, папка 4.1).

Ключові слова: Купало, купальські, петрівські пісні, мелотип, макромелоареалогія, Полісся, Поділля, Полтавщина, Берестейщина, лемки.

Стратегічним напрямом сучасної української мелогографії є проведення документальної картографічної роботи на необстежених ділянках української етнічної території. Локальні напрацювання цього рівня здійснені у Поліссі, Галичині, Волині, на Поділлі, Наддніпрянщині, Лівобережжі. Задля координації розрізаних зусиль дослідників сьогодні корисно звернутися до так званого макроареалогічного узагальнення отриманих результатів у спільному східнослов'янському полі. Один з найбільш реалістичних ракурсів макроареалогії – картографування кількох дослідниками визначеного обрядового жанру. Ця розвідка є спробою розпочати зведення новоздобутих локальних ареалогічних розробок українського обрядового мелосу.

Обрання об'єкту макромасштабного картографування виявилось непростою справою. Етномузикологи Росії, України, Білорусі дійшли висновку, що однозначна жанрова атрибуція типових мелодій, приурочених до річного святково-землеробського кола, неможлива через значну кількість фактів «жанрового переосмислення» тих самих мелоформ, особливо весняно-літнього сезону: відомо про морфологічні перетини у циклах *купало/жнива* (По-

десення, Смоленщина – див. [18; 10; 63]), *купало/трійця* (Смоленщина [63]), *весна/трійця* (Київщина [12], Смоленщина), *жнива/весілля*, *купало/весна/весілля* ([28; 57] та ін.), рідше – *жнива/весна* [29] та ін. Такі жанри як волочечні, ранцівки, сезонно-трудова («літо») є здебільшого локальними і недостатньо вивченими. Важко буває розібратися з приуроченістю колядок та щедрівок – кожному регіонові властивий свій розподіл мелотипів за цими циклами. Зважаючи на окреслені труднощі, для цієї оглядової роботи були обрані твори «компромісної» категорії – так звані *купальсько-петрівські*, адже,

по-перше, вони приурочені до чіткої астрономічної дати – днів літнього сонцестояння, одного з найважливіших свят у давньоєвропейському світі,

по-друге, українці для музичного оформлення ритуалів цього дня послуговуються невеликою кількістю типових наспівів: у 1983 році *Анатолієм Завальнюком* за попередніми начерками *Клименка Квітки*¹ були встановлені чотири основні купальсько-петрівські ритмотипи, що мають великі, ча-

¹ Статті московського періоду (1933–1953) [21; 23].

сом міжетнічні ареали [14–16]; нові дослідження збагатили цей перелік кількома формами локального поширення;

по-третє, постійний інтерес слов'янських дослідників до цього жанру дозволив накопичити досить представницьку базу системної інформації про його функціонування: у 1995–2009 роках студії над окремими купальсько-петрівськими мелотипами та їх ареалами провели І. Клименко (Прип'ятське Полісся [28]), *Маргарита Скаженік* (Середнє Полісся [60; 61]), *Ольга Караната* (Лівобережжя [19]), *Олександр Терещенко* (Східне Поділля, Подніпров'я [70a]), *Ганна Коронніченко* (Київщина [34]).

На їх базі для цього спеціалізованого збірника підготовлено три локальні роботи про поширення в Україні купальсько-петрівських мелодій на певних обширах [18; 55; 50б]. Разом з цією оглядовою статтею вони складають *тематичний блок розвідок*, виконаних за однією методикою. Особливістю блокової публікації є перехресне використання кількома авторами спільних баз даних, нотних прикладів, друківаних джерел.

Джерела. Опорою для побудови узагальненої карти обраного жанру стануть *добре задокументовані* нотні зразки, або ж, що не менш важливо, *свідчення відсутності пісень* обраного жанру, представлені в Аудіофонді ЛЕК [83] та у джерельних й аналітичних етномузикологічних працях: розділах поліжанрових мелоареалогічних розробок, зокрема, дисертації *Юрія Рибак* [57], дипломних робіт кафедр музичної фольклористики НМАУ [33; 39; 64; 65 та ін.] та ЛНМА [62; 77 та ін.], друківаних збірок (класичних [20; 24; 53; 54 та ін.] та нових – 1990–2000-х років, зокрема, [13; 17; серії «Муравський шлях»; нещодавно опублікованої книги А. Завальнюка [16]² та інших)), які містили

² Вихід цієї книги, в якій вміщено 3 картосхеми поширення купальських обрядів і наспівів, здавалося б, мав значною мірою вирішити завдання, поставлені у нашій статті. Але по детальному знайомстві з працею А. Завальнюка виявилось, що це публікація тексту дисертаційного дослідження автора, виконаного ще у 1983 році й оновленого лише свіжою передмовою, тож ця подія вимагає спеціального критичного огляду. Як дуже зацікавлений читач, висловлю тут принагідні зауваження.

Відкривши книгу, видану у 2008 році у якості навчального посібника у добрій поліграфічній якості з кольоровими ілюстраціями, на с. 82 можна прочитати про «новітню літературу» з календарних жанрів, якою для студентів кінця 2000-х має стати збірка *Зінаїди Можейко* «Пісні беларускага Паазер'я», випущена 1981 р. [48]. Якщо автор не поновив бібліографічний список статтями 1990–2000-х років, вважаючи їх «дрібними дослідженнями», то неприпустимим було не познайомити читачів з відомою монографією *Галини Тавлай* «Белорусское купалье» [68], що містить нові на свій час (1986) погляди, тим більше, що теоретична частина книги А. Завальнюка завершується розділом «Жанрово-типологічні паралелі в літніх обрядових піснях східних слов'ян». Неможливо було не послатися й на книгу *Юрія Климця* [4], адже чимало сторінок посібника присвячено ет-

нографії Купала. З новіших досліджень у передмові до книги згадуються дві недотичні за темою праці 1990 і 2004 років, що належать перу її рецензентів.

Переклавши текст дисертації з російської на українську, автор не зробив цього у картосхемах, які тепер дисонують в українському посібнику «привітом з минулого», у якому вивчалось поширення купальських типів у РСФСР та БССР (публікуючи карти до статей в російському збірнику [71], київські та львівські автори зробили до них російськомовні «легенди», поважаючи свого читача).

Дві третини книги складає нотна збірка. Дібрані з різних джерел пісні скомпоновано за адміністративними областями, а всередині адміністративних розділів – у довільному порядку без жодного типологічного упорядкування чи хоча б продовження алфавітно-адміністративного принципу. Мінімум паспортних даних (позначення села та району біля нотацій та вельми формальний Показчик виконавців, що займає всього 2 сторінки) не дозволяє відрізнити передруки від власних записів автора, оскільки при нотах зовсім немає посилань на список збірників, приведений в кінці книги. Кількість помилок у цих досить умовних паспортах до пісень майже переключує достовірність записів і вимагає повтору проведених автором розшуків. Наприклад, зразки 28 і 36, заспівані, згідно даних на с. 287, однією співачкою, є типологічно різними мелічними версіями однієї ритмомоделі – тож кога з них відповідає локальній традиції? Та ж ситуація з групами мелодій 21, 25 і 26, 111–114 (по три різні версії з одного села), 66–68 та іншими. Добірка зразків попри позірну численність (221 нотація) не є географічно презентативною – вона штучно примножена неодноразовими дублюваннями ідентичних мелодій з одного населеного пункту (25 і 74, 29–48, 69–71, 83–91, 143 і 147 та багато інших). Особливо дивно виглядає процедура, пророблена з піснями, передруківаними з репертуару Явдохи Зуїхи [48] – А. Завальнюк під номерами 5–7 розтиражував один наспів (зі с. 69 оригіналу), помістивши під кожним дублем інший текст (зі сс. 70, 75 оригіналу). Так само він вчинив з №№ 53 і 72. № 51 передруківаний зі скороченнями в тексті, які не узгоджуються з мелодією, а № 6, приписаний цій виконавиці, відсутній у першоджерелі, а його відмінні типологічні характеристики підказують, що він має іншу локалізацію, яка для читача залишається невідомою. Посилань на оригінали при нотах не дається ні тут, ні в цій збірці, за винятком коротких позначень типу «зап. Микола Лисенко». Так пошановано, окрім *Лисенка*, лише *Лесю Украинку*, *Євгенію Лінкову* та *Василя Ступницького*.

Мелодію з ознаками «меланкового ритму» (що є важливим фактом для ритмогенези) продубльовано під №№ 59 і 75 з різними адресами, що робить обидві недостовірними.

Частина пісень збірника (14, 24, 79, 80, 81, 88, 138, 139 та ін.) не належить до обрядових – це ліричні наспіви часом досить пізнього походження. Виконавці можуть називати їх петрівками, але дослідник має відсіювати такі відомості.

Загальне враження таке, що лише приблизно половина згромаджених нотацій ілюструє власне купальську мелодіку у типологічному й ареалогічному ракурсах, але її важко аналізувати через помилкові адреси.

У тексті теоретичних розділів нераз бракує обіцяних автором музичних прикладів (наприклад, на с. 77, с. 82, 2-й абзац), або дається невідповідний приклад (с. 46 внизу, с. 78 внизу). У той же час інші зразки наводяться по 2–3 рази (хоча вистачило би простого посилання на номер нотації у збірнику).

презентативну кількість купальських записів з українських та інших слов'янських територій [9; 38; 56; 63; 68; 72–75 та ін.]. Значно прислужилися в цій роботі архівні звукозаписи *Валентина Дубравіна* [86]. Використано також базу аудіопублікацій української етномузики [87], де згромаджено відомості про 86 купальсько-петрівських звукозаписів (див. підбірку на доданому DVD-4.1). Зведений електронний Реєстр купальських наспівів з усіх названих джерел ЕТД_KUPALO-2010 у форматі таблиці Excel з частково заповненими аналітичними параметрами [84] знаходиться у тій же папці; у папці 4.2 – більш детальний реєстр наспівів «лівобережного» типу, укладений *Ольгою Карпатою* і доповнений автором [85 = ЕТД_KUPALO-LB-2010]. На сторінках збірника розміщені друковані версії кількох регіональних реєстрів – Поліського (с. 157), Лівобережного (с. 175), Подільського (с. 192).

Аспекти макроареалогічного огляду

Як вже було сказано, у межах української території купальські ритуали й сезон Петрівського Посту обслуговуються чотирма основними мелотипами – А, Б, В, Г (за А. Завальнюком³), кількома менше поширеними мелотипами – середньополіською (тип Д), лівобережною тирадною (тип Е) (їх ритмосхеми у моїй редакції показано у таблиці 1 на с. 156), групою оригінальних лемківських мелотипів, не рахуючи наспівів вузьколокального побу-

тування, опис яких не входить до завдань макроареалогії. Кожній з основних мелоструктур відповідає індивідуальний географічний простір. Тож завдання мого огляду:

- дати стислі типологічні характеристики кожній з виділених груп згідно з сучасними принципами аналізу, окреслити їх основні структурні різновиди, отримані з нових розвідок;
- окреслити і подати на карті узагальнені ареали кожної групи наспівів (К42), використавши попередньо укладені документальні карти різних авторів ([57, додаток, карти Д.13, Д.14, Д.20, Д.40], К8-5, К13-9, К35 – К41);
- позначити зони доведеної відсутності купальських обрядів і пісень та «білі плями», не забезпечені матеріалами;
- описати характер взаємодії великих купальських ареалів (протиставність, суміщення, накладання тощо); визначити місця проблемних кордонів, які потребують першочергової уваги;
- прокоментувати згадуване явище жанрового переосмислення типових купальських мелотипів («купало/весна/весілля»), яке в українсько-білоруському ареалі набуло значних географічних масштабів, включивши відповідні позиції до макромасштабної карти К42.

У зв'язку з більш ретельним обстеженням зони Прип'ятського Полісся (документальні карти жанру з різних локусів регіону укладено або підготовлено чотирма авторами [28; 34б; 57; 60]) є підстави розглянути проблему координації локальних мелотипологічних експлорацій на шляху до створення Поліського атласу музичних діалектів (див. Поліський реєстр на с. 157).

Мелотипологічним та ареальним описам предмету передішло коротку етнографічну довідку, укладену передусім за публікаціями етнолінгвістичної школи *Микити Толстого*.

Міфологічна основа й етнографічний контекст купальської обрядовості слов'ян

Свято, відоме у східних слов'ян як Івана Купала, що відзначається в ніч із 23 на 24 червня за старим стилем, із 6 на 7 липня – за новим, є одним із найвизначніших у звичаєво-обрядовому комплексі європейських народів. Назва свята є поєднанням язичницького найменування «купала» із християнським «Івана», оскільки цей день збігається із церковним святом Різдва св. Іоана Хрестителя, проголошеним християнською церквою у IV ст. н. е.

День 24 червня приблизно схилюється з датою найдовшого дня року – літнього сонцестояння. Святування його в Європі, згодом, не було одноденним, а вбирало в себе час від кануну св. Іоана до свята свв. апостолів Петра й Павла⁴, тож було симетричним у річному колі Різдва й Святкам. У західній Європі відповідний фольклорний жанр називають «пісні середини літа» (midsummer night

Описуючи так званий «обрамлений» тип пісень на Поділлі, автор суперечить сам собі, на с. 44 повідомляючи, що записав його у 2-х місцевостях (ці зразки подано у збірці), а на с. 57 посилаючись на 7 неназваних сіл, що мають цей тип в репертуарі.

Такі неприємності як «індекс ритмічної етнокультури вірша» (с. 7), «Галицька область вздовж лівого берега Дніпра» (с. 83) та інші перекручені географічні назви, в тому числі у цитуваннях записів К. Квітки – Дудка замість Дукора (с. 81), М. Лисенка – «глинський варіант» замість «галицький» від с. Галицьке (с. 58), впровадження районного (а не повітового) адміністрування на території Польщі в адресах до прикладів 176–177, «синицькі песні» на Брянщині (с. 85), очевидно, треба списати на недоліки редакторської роботи. Гадаю, що жанр *навчального посібника* як продукту «масового вжитку» вимагає більш строгої, ніж у просто авторській книзі, корекції тексту.

Зауваження до автора з питань мелотипології будуть висловлені в ході опису типових форм у тексті статті.

Тож, на жаль, посібник не став довгоочікуваним джерелом ні дбайливо вивіреного нотно-музичного матеріалу, ні свіжого теоретичного погляду на функціонування купальського жанру. За допомогою перехресних звірок я змогла використати незначну частину матеріалу, колиш дбайливо зібраного автором, але не доведеного до належної якості на етапі його публікації. Як не прикро, кращим викладом здобутків автора залишається його лаконічна стаття у збірці наукових праць під редакцією *Богдана Луканюка* [14].

³ Якщо головний поділ на ритмотипи в цілому вірний, то подальший поділ на різновиди (В-1–5, В-1–3 та ін.) у А. Завальнюка є штучним, надуманим (наприклад, мелодії типу В з одного поліського села, що характеризуються рухливістю силаборитмічної форми, віднесені до різновидів В-2 та В-3, див. [16, с. 54–55]), тому враховуватися не буде.

⁴ Сучасні свідчення про це зафіксовані у Подесенні (Сосницький р-н Чернігівської обл.) // Архів ЛЕК-97-09.2_38.

songs). Внаслідок християнізації народного календаря купальські пісні набули приурочення до Петрівського Посту й за ними закріпилися паралельні народні назви – «петрівські» (Поділля, Лівобережжя), «петровки» (Полісся) тощо. Народні виконавці нерідко вживають назви «купальська» і «петрівка» як синоніми⁵. У тих етнографічних зонах, де купальська обрядовість занепала, сезонне визначення «петрівка» вийшло на перший план. Наспівки одного мелодичного типу в різних місцевостях залежно від обрядового контексту отримують різні назви: так, мелодії типу В, найширше відомі у східних слов'ян, на Правобережжі називають купальськими, а на Лівобережжі – петрівками (див. статтю *Олени Гончаренко* у цій книзі).

Міфологічна основа й етнографічний контекст купальської обрядовості слов'ян добре досліджені сучасною етнолінгвістикою. Період повороту сонця на зиму усвідомлювався східними слов'янами як границя весни й літа, яку оформлювали спеціальними ритуалами троїцько-купальського комплексу. Якщо на півночі України – у Поліссі (київсько-чернігівській зоні та Пінщині – Західному Поліссі), а також в Росії його домінантою стала Трійця з культурою предків та рослинним кодом, то на решті території України та в Білорусі головний акцент припав на Купала. Як і Святки, дні літнього сонцевороту вважаються часом, коли «відчиняються» небеса й земля. Це момент найвищого розквіту сил природи: сонце «грає», рослини стають цілющими, звірі й зілля «розмовляють», земля відкриває скарби тощо. Цього ж часу активізується також вся «нечиста сила», особливо відьми – вони збираються на шабаш, перетворюються на кішок чи жаб, крадуть молоко та врожай з поля. Разом із тим у природі відбувається кардинальний перелом, пов'язаний із поворотом до зими: у рослин завершується вегетативний цикл, вони переходять до плодоношення, птахи перестають співати, жаби квакати, світовий день починає зменшуватися. У середньополіських текстах спостережено, що після Купала перестає кувати зозуля:

*Хоч куй же ти, зезулько, хоч не куй
Недалеко, зезулько, Петро твуй!*
або

*Ой Петро-Петро, Гаврило,
А вже нашу зозульку вдавлю.*

Як будь-яка кризова межа у річному циклі, ці дні характеризуються розмиканням межі між «цим» і «тим» світами, приходом на землю душ «предків». Для безпечного проходження цього періоду було вироблено ритуальні правила поведінки, обов'язкові для всіх членів соціуму – переважно заборони певних видів діяльності. У цей період люди також отримують можливість «зазирнути в майбутнє» (наприклад, широко відомий спосіб воро-

жіння з купальськими вінками), вплинути на сили природи магічними засобами.

Найважливіше ритуальне навантаження припадає на ніч напередодні Івана Купала, яку вважають часом найбільшого розгулу «нечистої сили», яка після цього дня втрачає свою шкідливість. Через це домінантою купальських обрядів є захист від нечисті, позбування її, що ритуально реалізується у знищенні старих речей, знаному на всьому східнослов'янському (див. [2]) та, ширше, європейському просторі (італійці, іспанці, австрійці, інші народи). У західному Поліссі цей мотив виступає у формі знищення опудала чи іншого зображення «відьми» (спалювання жердини з колесом, жаби). Демонологічний персонаж, опудало, ритуальний символ чи просто стара річ являють собою сублімацію старого часу, який занепадає – тому в цей пограничний період календаря належало позбутися його задля оновлення природи й світу. Традиційні засоби знищення предметних уособлень старого часу – спалювання їх на купальському вогнищі, потоплення, розривання.

Купальське *вогнище* (див. [4; 5; 1]) відоме у широкій східнослов'янській зоні, що охоплює всю Білорусь, північну й центральну Україну, південь (Курська, Воронежська, Тамбовська обл.) і захід (Смоленська, Псковська, Брянська обл.) Росії. На цих територіях вогнище стає кульмінацією розвиненого обрядового комплексу, акумулюючи більшу частину міфологічних мотивів та епізодів свята – це вигнання відьом, ворожіння, матримоніальна (шлюбна) тематика. Вогнище було загальнослов'янським і розкладалося в місцях, що сприймалися як пограничні «між світами»: на вигоні, на узвишші, над річкою, біля лісу, обабіч поля, на схресті доріг. Участь у ритуалі була обов'язковою для всіх, відсутність на святі окремих осіб трактувалася як підозра у відьмарстві й привселюдно висміювалася. За народними уявленнями вогонь мав і продукуючу семантику. Вогонь і горіння як метафори любовного акту провокували розвиток любовної теми: скакання хлопців і дівчат через вогонь мало на меті наближення шлюбу. Деякі ритуальні дії, наприклад, розкидання голівень від вогнища на городі, вважалися сприятливими для підвищення плодючості землі.

На значних територіях України запалювання купальського вогню було замінено іншими діями. В етнографічних зонах Поділля та східної Волині (південь Житомирщини, Рівенщини), а також у середньому Поліссі (Овруч, Олевськ Житомирської обл.), на середньому Подніпров'ї, центральному й східному Лівобережжі головним атрибутом Купала стало обрядове *деревце*. Його прикрашають, носять селом, а основним способом його ритуального знищення є не спалювання, а руйнація або ж потоплення (див. [3]). У Галичині самий вершок обрядової верби прикрашали терном і кропивою, щоб у кінці свята його важко було відломити; щасливець, що діставав вершок купаїлиці, міг чекати на одруження до кінця року (тут злилася семантика оновлення-очищення і шлюбна) [8]. У вказаних теренах *деревце* повністю витіснило традицію запалювання вогню, ставши специфічною ознакою купальсь-

⁵ К. Квітка, говорячи про мелоформи українських купальських пісень, згадує про типи «родственных и часто неотличимых напевов петривок, иначе „петрив[ь]-ких“, „петривчаних“ песен» [23, Рукопис - С. 134 (13)].

кого свята українців. Географічні особливості локусів подекуди диктували специфіку проведення обряду (так, у приморських селах Одещини молодь на Купала вивозила уквітчане купальське дерево на шаландах у море і там топила його [8]). Перехідними (щодо основного купальського символу) можна вважати традиції південного Полісся (симбіоз обрядових дій водночас з вогнем і деревом): ходіння із запаленим деревцем (обмотаним берестом, яку підпалювали) чи встромляння його у вогнище, зрідка – запалювання живого дерева.

На Лівобережній Україні (зокрема, на Чернігівщині) й на півдні Росії вогонь замінено так званим «*букетом*» – кущем кропиви, трави, реп'яхів, квітів, що затикаються в грудку піску. Навколо них водили хороводи – так само, як навколо купальського вогню; через кропиви перестрибували, а в кінці обряду «букет» так само знищували. Ритуальній традиції Лівобережжя також властиві опудала з жіночими іменами Купайли, Марени [7], Катерини, але без натяків на їх колишню демонологічну природу.

Значну ритуальну роль відігравала купальська зелень. На Лівобережжі вінки, якими прикрашали голови дівчат в обряді, й саме купальське деревце використовували як засіб для впливу на покращення здоров'я (напаром купали дітей, мили голову), підвищення врожаю городини (кляли на грядках). *Ритуали з вогнем та його пізнішими заміниками* (деревцем, кушем кропиви) були соціально значущими для всієї сільської громади, й саме вони *супроводжувалися співом характерних купальських пісень*.

Важливий епізод обряду – *купальська хода з деревцем* до місця проведення загальносільських ритуалів. Хода обов'язково озвучується обрядовими наспівами, що позначає переміщення учасників обряду у просторі. Звуковий код підкреслює важливість *категорії дороги*, пов'язаної з досягненням виконавцями «кордону між світами». Цей кордон розташовувався у ритуально відзначених пунктах населеного простору (див. вище), де засобом голосного співу було можливим встановлення контакту з мешканцями іншого світу – звук проникав через кордон і спонукав їх до «діалогу».

Поетичні тексти. Купальські й петрівчані пісні можна вважати єдиним циклом народновокальних творів, що супроводять день літнього сонцестояння й період петрівського посту. На думку багатьох етномузикологів, *тематика* поетичних текстів більшості цих пісень слабо пов'язана з обрядовими діями й міфологічним змістом свята. Серед різножанрових текстів купальського циклу чимало ліричних пісень любовної та родинної тематики, балад. Приналежність їх до купальських визначається за специфічними, суто «купальськими» *типами наспівів* та приуроченістю їх до відповідного періоду календаря: адже в інший час ці пісні не виконувались. Все ж традиція зберегла до сьогодні окремі елементи колишніх ритуальних мотивів в купальських текстах. Так група лівобережних текстів маркована характерними окличними рефренами: «*Купала на Івана*», «*Іване-Івашеньку*» тощо. Кілька текстових зачинів ко-

мен-тують початок і закінчення купальського збору: «*Наше Купайло з верби, з верби, / А ти, Іване, прийди-прийди*»; «*Пора вам, дівчата, / з Купайла до дому*». Трапляються описи виготовлення й потоплення купальського деревця («*Ізвили веху із низу до верху. Купайла на Івана*»; «*Щоб наше Купайло / за водою поплило*»). Зв'язок з обрядом більшою мірою виявляють білоруські та польські купальські, що розробляють «відьомську тематику» – це вислови про підозру у відьомстві тих односельців, які не приходять до купальського вогню («*Хто не вийде на це диво / – Ото ведьма справедлива!*»), прокльони відсутнім («*Хто не вийде на Купало / – То щоб його розорвало! Хто не прийде дивитися / – Той не дожде женитися!*»); спроби захиститися від відьми («*Тепер Купайло, а взавтра Іван, / Повбирай, чорте, очі відьмам, Щоб по ночах не ходили, / Чужих коровок не доїли*»; «*Що на Купайлі вогонь горить, / А нашої ведьми живот болить*»; «*Наша відьма на дуб лізла, кору гризла*»). Домінантність цього персонажу в традиціях Погориння (Рівенщина) спричинилася до оригінальної локальної назви купальських пісень – «*видьма*» (наприклад, про переспівану купальську мелодію виконавиця сказала: «*Ето видьма. От гарна видьма!*»⁶).

Властиві ранньовесняній і купальській творчості жаргівливі перебранки-передирки між хлопцями й дівчатами акцентують тему шлюбних ігор неodrуженої молоді (DVD-4.1_2005-11_08). Ці пісні мають продукуюче значення, оперте на уявлення про взаємопов'язаність родючості землі із сексуальною й репродуктивною активністю людей («*Ой на Купайлі вогонь потух, / А в Катерини живіт напух*»). На Житомирщині зафіксовано звичай у Петрівку встановлювати гойдалки⁷. Гойдання є відомим прийомом продукуючої магії, якому присвячено, зокрема, середньополіські купальські тексти

*Ой в ліску в ліску Там повесів Іванко колиску.
Ой гойдайтесь, дівочки, вище всіх,
Щоб було відньєко дальше всіх.*

Мелотипологія: основні пісенні форми та зони їх побутування

Тип А «*↓ P33; 44; P33*» («*обрамлений*», «*лівобережний*»), варіант «*↓ 44; P33*»

Типологія

Типи А і Б складені з однакових компонентів – здвоєного чотиридольника основного, семантично значимого (російською – «смыслонесущего») рядка, та подвійного трискладового рефрену, але мають різну композицію (див. таблицю 1 на с. 156). Хоча з часів К. Квітки головною ознакою лівобережного купальського типу вважається композиція з двома рефренами – початковим і кінцевим,

⁶ Мій запис 1989 р. у с. Підлісне Дубровицького району Рівенщини.

⁷ Мої записи у Малинському районі (ПРП-29-96_04.01).

виявилось, що на Лівобережжі поширені як мінімум дві споріднені форми з рефренами. Одна з них – обрамлена з обох боків за схемою PAP (назвемо її A⁰ – приклади⁸ 3, 4, 6, 12, 14, 15, 19 на с. 181; аудіоприкладі DVD-4.2 з індексом PAP), друга має тільки кінцевий рефрен (тип A^P – приклади 1, 2, 7, 10, 13 та ін. на с. 180, аудіо DVD-4.2 з індексом AP). Останню А. Завальнюк вважає типом Б, вивчаючи разом його ліво- і правобережні втілення. З формального боку такий підхід виправданий. Однак особливості локального прочитання (інтонаційна специфіка, характер дроблення формул, сюжети), за моїми спостереженнями, більше різняться мелодії групи Б-правобережної та A^P, аніж останньої та групи A⁰. Аргументацію знаходимо у матеріалах, призьбраних О. Карапатою, й детально вивчених у розвідці [18] та у подільських записах наспівів групи Б, проаналізованих в роботі С. Протасової [55]. Наразі питання про спільні риси й відмінності лівобережних купальських композицій AP і PAP (тип А з різновидами) та правобережної AP (тип Б) залишається відкритим.

Отже, визначальна риса типу A⁰ – **обрамлена** композиція – строфа із двома приспіваними «P33; 44; P33». Найпоширеніше лексичне наповнення приспіву – «Купала на Івана!», «Іване-Івашечку» та похідні від них версії (в т.ч. й зі зміною силаборитмічної структури, наприклад, з дробленням 3+5 «Купало / на Івана було», або, навпаки, одноелементні (однофразові) – «Іваньшань») (приклад 8 на с. 181) та ін. – див. [19; 18]).

Чотиридольні фігури піддаються силаборитмічному дробленню довільного типу (прикладі 4, 6, 11 та ін. на с. 181), однак відсоток віршів моделі форм 4+4 залишається значним (за матеріалами О. Карапати – близько 30–40%). З-поміж фігур дроблення перевага надається малюнку 112112 (порівняймо: у типі Б дроблення постійне 111122 | 111122, приклади 10, 16–18 на с. 190).

Ареал

На обрамлений тип купальських наспівів на Лівобережній Україні уперше звернув увагу К. Квітка. У 1922 році він опублікував зразки з-під Пирятина та Путивля [24, № 82, 647]⁹, у 1923 році записав кілька версій на берегах Десни (Сосниця), пізніше – під Шосткою (1930), й у статтях кінця 1930-х назвав його лівобережним, окресливши також пункти його локалізації за ранішими публікаціями (зокрема, Миколи Лисенка з Борисполя [76], Олександра Рубця з-під Прилук [58]), та позначивши напрямок продовження ареалу на білоруській (Чериков, запис 1917 року) та російській (Мглин на Брянщині) територіях [21, с. 165–168; 23, с. 58].

Пізніші записи й дослідження обрамленого мелотипу українськими [19; 34; 60; 70]), білоруськими [37; 68] та російськими [46] етномузикологами уточнюють ареал типу А (див. карти K40 – K42).

На обширі центрально-східної Білорусі щільний ареал обрамлених версій окреслюється у межиріччі Березини, Дніпра й Сожа (карта K42), локальні осередки зафіксовано у Середньому Поліссі (6 сіл Лельчицького району та с. Ананчиці Солігорського району Гомельської області, обстежені експедиціями М. Скаженик 2002–2007 років [60, карта на с. 171, кольоровий передрук – K37-5], аудіоприклад DVD-2.1_05). Форму A^P впізнаємо у меншій кількості зразків з окресленого дніпровсько-сожського ареалу (у зразку [38, № 18] зафіксовано процедуру «відпадання» початкового рефрену протягом виконання багатострофної композиції й перетворення обрамленого типу у версію A^P), а також бачимо її автономний осередок на правобережжі Західної Двіни (райони Сєнно – Лепель – Чашники – Ушачі) [38, №№ 24–28; 68, №№ 9, 36 та ін.]. Описуючи масив «підвищеної щільності» купальського типу А з чіткими кордонами та принциповою несумісністю з іншими купальськими типами, Галина Тавлай висловила здогад, що цей тип колись мав у Білорусі ширший та рівномірніше заповнений ареал [68, с. 59].

На Лівобережній Україні південний кордон обрамлених форм маркують записи на проміжку від верхньої частини басейну р. Ворскли до Дніпра в районі Борисполя (з осередками на середній Сулі, у верхів'ях річок Сліпорід, Супій – карта K40)¹⁰. Характер матеріалів (див. згадану роботу О. Карапати) не дозволяє говорити про щільність побутування типу A⁰, засвідчено лише місце його суцільної локалізації в районах Охтирки, Ромнів, Білопілья, Сосниці, Корюківки, осередку Броварі – Бориспіль – Яготин. Експедиційні обстеження 1990–2010-х років¹¹ засвідчують швидке зникнення цього наспіву з пісенної практики та пам'яті носіїв традиції, порівняно з картиною 1960–80-х, представленою матеріалами В. Дубравіна [86]. Зафіксовано такі видозміни форми A⁰, як «випадіння» початкового приспіву й долучення його до кінцевого, заміна рефрену іншими видами зачину [95, трек 8] (детальніше про це див. [18, с. 167]¹²), або ж просто відсутність

⁸ Користуючись специфікою «блокової» публікації купальських статей, частково покликаюсь на музичні приклади колег, аби не перевантажувати збірник.

⁹ До групи лівобережних наспівів версії A^P треба віднести й зразок № 646 з Квітчиного зібрання (див. у контексті інших версій в Базі 4.2_ETD_KUPALO-LB-2010 на DVD).

¹⁰ Позначені в карті K42 знаками «?» зразки з Кременчуцького повіту, подані М. Лисенком [41, с. 14, №№ 1, 3 = 16, с. 58] – це одна й та сама мелодія, до якої в архіві композитора, за інформацією К. Квітки [25, с. 57, виноска] підписані різні адреси: села Липове, Галицьке – нині Глобинського, Чорнобайвського районів. К. Квітка у статті [23], окреслюючи загальний ареал поширення лівобережного купала, не називає цієї місцевості. Новіших матеріалів, які б підтверджували цю територію поширення обрамленого типу, наразі не знайдено.

¹¹ Фонд ЛЕК (див. виноску 1 у [18]), особисті фонди Олени Гончаренко, Ганни Коропніченко, Тетяни Соїлки та ін. збирачів.

¹² Шлях перекомпонування PAP у APP бачимо на матеріалі старого запису М. Лисенка з с. Будище невста-

початкового рефрену, що призводить до зникнення обрамленої композиції та появи (?) типу А^Р, зближеного з правобережним купальським типом Б.

Цікаво звернути увагу на два локальні осередки, що належать до зони «східнополіської архаїки» – Сіверщину (Середина-Буда, Ямпіль) і Посейм'я (Буринь, Кролевець, Конотоп, Бахмач, Сосниця), де непогано збереглися інтонаційно однотипні версії А^Р, поруч з якими не трапилося обрамлених форм.

У Подесенні (Козелець, Борзна, Бахмач, Кролевець), на київському правобережжі (8 сіл Макарівського району¹³) та в районах Сум, Лебедин, Тростянець, Охтирки купальські форми А^Р повністю збігаються з місцевими *жнивними* піснями – їх відрізняють лише поетичні тексти [36, с. 36, №№ 12а, б, 13а, б].

На початок 2000-х років встановлено повну відсутність пісень типу А у межиріччі Дніпра та нижньої течії Сули (Чорнобаївський район Черкаської області¹⁴), у Ріпкинському районі¹⁵, та крапкову його локалізацію у Борзнянському¹⁶, Корюківському районах Чернігівщини.

Зразки з Харківщини й одинокий запис від переселенки з-під Запоріжжя, судячи з локальних джерел (серія «Муравський шлях», див. [31–33] на с. 173), не є представниками монолітної традиції, а лише одинокими маркерами колишніх міграцій, позначеними впливами пізньої стилістики.

Відірваний острівець пісень «обрамленого» типу на Вінниччині утворюють чотири географічно неблизькі записи. Два з них належать М. Лисенкові, який опублікував їх у збірці [41, с. 15, №№ 4, 5] з помітками «Подольщина» і «Брацлавщина». К. Квітка у 1930 році встановив їх потенційну адресу: «...З [лисенкового] рукопису знати, що ці мелодії походять, власне, з с. Кордишівки давнього Брацлавського повіту [тепер Вінницького району – І.К.]. Там одного часу був маєток Михайла Старицького, і Лисенко у ньому гостював. Не виключена можливість того, що в якихось випадках пісню перейняв од селян Старицький і передав Лисенкові своїм голосом, але певних вказівок на то нема» [25, с. 24]. Пізніше, у 1941 році, К. Квітка, розглядаючи відомі йому версії обрамлених наспівів, коментує це обе-

режніше: «на захід від Дніпра [обрамлена] форма купальських пісень мені невідома, за винятком деяких пунктів Вінницької області, де її існування, географічно відірване, загадкове» [21, с. 168]. Дослідник подільського купала А. Завальнюк у 1970-х роках знайшов подібні наспіви у с. Ялтушкові Барського району та с. Слобода Яришівська Могилів-Подільського району [16, нотації на с. 44–45]. На с. 57 збирач повідомляє, що такі зразки він зафіксував ще у 3-х селах Вінниччини та 2-х – Хмельниччини, але цих нотацій і назв сіл не подає. За спостереженням Завальнюка, «обрамлені зразки на Поділлі є рідкістю і не типові для цього регіону».

Мелічні різновиди

Як і будь-який мелотип із великим ареалом поширення, купальський тип А має кілька ладоінтонаційних різновидів. Робота з їх встановлення ще тільки розпочата [18, с. 169]. Попередньо можна окреслити кілька локально визначених підвидів різного масштабу.

Білоруський (центрально-східна Білорусь) варіант форми РАР характеризується тетра хордом у квінті (2-й щабель вживається як прохідний) із провідним значенням висхідних квінтової і квартової інтонацій у початковому рефрені. Такий варіант відомий і в українській частині ареалу, але тут він має композиційні версії РАР (прикладі 6, 12, 15 на с. 181) і А^Р. Місця побутування квінтових мелодій добре видно **на карті K41**: фігури з жовтим компонентом «розсіпані» на всьому просторі чернігівсько-сумсько-полтавського ареалу. Цю ж ладову форму мають зразки з острівних осередків біля Лельчиць ([60, приклад 5 на с. 164], **аудіоприклад DVD-2.1_05**) та на Вінниччині [16, с. 44–45].

Східнополіському різновиду (Сіверщина, південна Брянщина, Посейм'я) властиві такі ознаки як гетерофонна фактура, опозиція кластер-унісон у каденціях [51, с. 129]. Звукоряд вузькооб'ємний, з версіями «ангемітонний трихорд у кварті» (коричневі значки: Суземка, Климов (**аудіоприклад DVD-4.2_2009-05_19**), С.-Буда, Глухів, Корюківка), «терція з субсекундою (+субкварта)» (фіолетові значки з підкреслюванням: Новгород-Сіверський, Ямпіль, Бахмач – Короп – Сосниця, **аудіоприклад DVD-4.2_AVE 92_33**), «секунда з субзоною» (зелені значки з підкреслюванням: Борзна, Бахмач, Ямпіль).

Вузькооб'ємні наспіви зустрічаються в локусах Вел. Писарівка – Тростянець – Охтирка (терцеві), Лубни – Лохвиця (секундові, іноді з ефектом подвоєння нижньої лінії «тонким голосом» – див. **приклад 18 на с. 183**). В обох зонах їх сусідами є квінтові версії мелотипу А.

Цікавий вузьколокальний різновид з зони Бориспіль – Згурівка – Прилуки демонструє переважання мінорного нахилу й виразне кадансування на 2-му щаблі звукоряду (**приклад 19 на с. 183**) – див. про нього мою примітку 20 на с. 170.

Тип Б ↓44; R33 (правобережний з рефреном)

На Правобережжі України побутує тип Б, типологічно тісно пов'язаний із попереднім, але відмінний від нього однозначним розташуванням

новленого району [76, с. 141 = див. **DVD-4.3_Лівобережн. куп._НОТИ, № 61**] – тут потенційно початковий рефрен переставлений у кінець строфи як додатковий, що завершує композицію на 2-му щаблі, тим самим розмикаючи її. При реконструкції форми РАР цей запис повністю збігається зі зразками, що мають схему ладових опор 5,2||...||2,1, які знайшлися в Охтирському та Сумському районах (**приклад 15 на с. 183**). Така процедура перекомпоновки форми відстежена на матеріалі зимових наспівів з обрамлюючим рефреном ↓P4; 44; P4 – полтавських щедрівок [66, с. 243, приклад 16], західнополіських колядок [26; 57, № 11].

¹³ Особистий архів наук. співр. ЛЕК Г. Коропніченко.

¹⁴ Особистий архів випускника кафедри музичної фольклористики НМАУ Олександра Вовка.

¹⁵ Експедиції КДК/НМАУ 1974–1990-х, експедиції *Три-ни Данилейко* 2010 року.

¹⁶ Експедиції автора 2007 року.

рефрену наприкінці строфи «↓ 44; P33», специфічною ритмічною дроблення моделі та власними мелоінтонаціями. Ареал його поширення – східна Волинь, середнє Полісся (Житомирщина), східне Поділля (на картах K38, K42 – фіолетові квадратики). Щільність фіксації цієї мелоформи майже в усьому ареалі незначна – збирачі ЛЕК, які працюють методом «з села в село» (або за більш розрідженою, але системною сіткою), сходяться на думці, що цей тип є більш рідкісним, ніж мелодії моделей В і Г, відомих у тому ж просторі (див. Реєстр подільсько-наддніпрянських записів на с. 192). Проте для окремих локальних традицій цей тип, здається, є основним – Г. Коропніченко виявила його в 11 селах Макарівського району на Київщині [34].

Змістовий мелорядок строфи має в основі фігуру здвоєного 4-дольника з постійним дробленням 6+6¹⁷ 111122 | 111122 (це відрізняє тип Б від лівобережного А^P з довільними ритмомалюнками¹⁸), за яким іде характерний рефрен «На Івана Купала», «Стовпом дим, в плечі грім» або інші трискладові формули. Такий класичний вигляд тип Б має на Поліссі й Волині (приклад 1, аудіоприкладі DVD-4.1_2005-11_07, 1997-19_23; [16, № 117]). Регіону Поділля властиві більш розлогі рефрени та контамінації здвоєного 4-дольника в основному мелорядку з типом Г «↓ 53» у рефрені. З 24-х зразків, збережених у подільському Реєстрі (с. 192), 8 представляють нормативну строфу (приклад 12 на с. 190), а 16 – розширені або стиснені її варіанти (див. [55, с. 182], приклади 10–19 на с. 190, DVD-4.1_2000-01_12). Показовою є серія версій з Погребища Вінницької області [53, сс. 85, 99, 101; 16, №№ 30, 37, 39, 43–47], де представлено такі варіації рефрену:

аб; рр = «↓ 44; P33»
 аб; рб = «↓ 44; P44»
 аб; рс = «↓ 44; P44»
 аб; рс = «↓ 44; P53»
 аб; рс, ту = «↓ 44; P53²»
 аб; рстуу = «↓ 44; P4³53»¹⁹.

Під Коростишевом зустрівся 5-кратний повтор рефренного мелорядка з чергуванням тексту *Купала на Івана / Сучка в борці упала* [16, №№ 107, 108]:

аб; рс; рс, ту, ту, рс = «↓ 44; P33; 33; 33; 33; 33»

Останній погребіщенський зразок, так само як і наведений у прикладі 17 на с. 191, має ознаки великої кільцевої форми (ВКФ, див. [43, с. 99; 44]) – тричастинної композиції з зачином, ходом та кінцівкою (див. також [16, №№ 37, 130]). У прикладах такого типу рефрени можуть бути асемантичними (*Гей-гей-гей!*; *Шаром-баром, ой-ой-ой* тощо).

¹⁷ Порушення рідкісні: довільний режим дроблення (21122, 112112, 111122, 1111,112 та 1111,1111) демонструє Явдоху Зуїха [54, с. 76], також див. приклади 12, 13, 15 на с. 190.

¹⁸ Зі 169 лівобережних зразків, детально описаних у базі DVD-4.2_ЕТД_КУПАЛО-ЛВ дроблення 111122 | 111122 зустрілося лиш у 6-ти. 24 зразки з 78-ми мали з-поміж інших варіацій також модельну версію вірша 4+4.

¹⁹ У цих формулах модельна п'ятірка майже завжди розщеплюється до вторинної формули з віршем [4+3], детальніше див. на с. 199.

Зразками характерної для Поділля контамінації типів В і Г «↓ 44; P53» є пісні з рефренами *Ой яворе-явороньку зелененький* (приклад 14 на с. 190; [16, № 126]); *Стороною дощик іде, стороною / Над нашею рожею червоною* [20, № 31; 16, № 133].

Інший напрямок видозмін – заміщення рефрену семантичними віршами за схемами «аб; вє», «аб; вє; де» (приклади 15, 18 на с. 190–191). Такі форми властиві західноволинським зразкам (див. [50, с. 96–98]).

А. Завальнюк виділяє також однорядковий різновид Б-5 з текстом, що «виконується в кінці купальського свята і вважається ніби натяком на завершення гуляння» [16, с. 51], та має характерний повтор останньої 3-складової групи «абб»:

Вербовая кладка, вербова, вербова

Пора вам, дівчата, додому, додому. [16, № 58]

Його розширені варіанти з Черкащини:

Помошу я кладку через муравку // вербову, вербову.
Пора вам, дівчата, з Купайла додому // додому, додому.

Помошу я кладку через нову грядку

// *Вербову, дівчата, вербову.*

Пора вам, дівчата, з Купайла додому

// *Додому, дівчата, додому.*

Такий сюжет з Холмщини з ремаркою «останні співі» переказує і *Оскар Кольберг* [81, с. 151, № 23]. Функцію замикання цією піснею купальського вечора 1994 року підтвердили і мої середньополіські інформанти: *Покладу кладочку тонкую вербову* – співають «ек розходяться» (Рівне: Рокитне: Залав'я, аудіоприкладі DVD-4.1_2007-02.1а-22, 1997-19_23).

Віршова форма абб знаходить різні ритмічно-музичні втілення – як однорядкові ([16, № 58]; приклад 10 на с. 190 з варіантним повтором групи «вербову», ідентичний зразок див. [20, № 30]), так і строфічні (приклад 13 на с. 190). А. Завальнюк обмежує ареал цих форм²⁰ вінницькими селами в районах Бару, Бершаді, Тростянець, Чечельника. Додамо до них ще й записи з Черкащини (Христинівка) та Волині (Звягельщина).

Черкаські приклади 11, 17 (там само) ілюструють спостереження А. Завальнюка, що у місцевостях, де купальські пісні забуті, окремі приспівки побутують як самостійні пісні [16, с. 49].

При значній варіантності композиції відслідковується інтонаційна ідентичність мелодій типу Б з Київщини, Житомирщини, Черкащини, Вінниччини, Волині, окремих районів Хмельниччини (Волочиськ, Летичів, Мануїлівське (нині Теофіополь)) – всі вони мають однакову мелодичку змістового рядка зі злетом від субкварту до малої терції та швидким кадансуванням на головному тоні (αβ). Приспівні рядки кількаразово дублюють опозицію 3↔1 (рефрени ритмомоделі «↓ 53», як правило, розспівуються за інтонаційною моделлю 2-го рядка типу «↓ 53» (пор. нотні зразки 13, 14, 16 і 17 на с. 189–190).

²⁰ При цьому зраджує своєму типологічному поділу, називаючи той самий різновид на с. 51 типом Б-5, а на с. 61 – типом Б-4, після чого під індексом Б-5 описує абсолютно автономний наспів, умовно приурочений до літа, з типовим інципітом «Сено моє, сено» [16, с. 62].

Одиничний квінтовий наспів подала *Леся Українка* з Миропілля [тепер Мирополь – І.К.] [20, с. 39, № 27]. Два зразки з районів Дунаївців, Деражні на Хмельниччині [16, №№ 146, 147] мають широкий амбітус (до октави) й зовсім іншу мелодику та маловідомі, семантично «відірвані» від заспіву приспіви [16, с. 68] (**на карті K42** – жовті квадратики).

Ядром ареалу Б є подільсько-східноволинська зона, звідки на північ «просочуються» кілька різноскерованих міграційних потічків: найбільш масивний – в напрямку Овруча, менш виразні – у сторону Сарн та Ковеля – Малорити. На Волинському Поліссі наспіви форми Б загалом «виринають» в одиничних пригадуваннях, часом мають розмити форму. Зразки з Колодяжна і Білина, подані Лесею Українкою, при фронтальному студіюванні місцевості у 1960–1990-х роках не були згадані²¹. Три «острівні» зразки з-під Малорити [38, № 55 та с. 432–435], можливо, були занесені туди тим міграційним рухом, що відслідковується за подільсько-волинськими дожинковими мелодіями (**карта K2**).

Зате на Волині мелоформула Б у характерному для неї ладоінтонаційному вирішенні з типовими текстами і рефренами виступає у *весняному* циклі: *Положу кладку ой на муравку* [89, трек 9 (Владава)]; *Через наше сел/и/ко везьоне деревко // Калина-малина ягода червон...* [57, № 27 (Любомль)], *Положу я кладочку вербову, Вийдїть, дївчата, додому* [80, № 147 (Володимир-Волинський: Зимне²²)], *Через поляночку положу кладочку вербову* [80, № 125 (Кременець²³)] (останні зразки мають квінтовий звукоряд). На **картах K35 та K37-4** веснянки показані зеленими квадратами.

Тип В ♪ 5 4² (українсько-білоруський, поліфункціональний)

Наспів з дворядковою ізометричною строфою, складеною віршами 5+4 у ритмічному прочитанні 11121 | 1212 (ритмотип ♪ 5 4², **приклади 1-5 на с. 188, 1-10 на с. 202**) є найвідомішим з-поміж купальських мелодій у більшості етнографічних регіонів України й Білорусі (за винятком зон повної відсутності пісень цього жанру).

²¹ Письменниця наспівала типову «терцеву» мелодію з паспортом «с. Колодяжне на Ковельщині», до якої подала 4 тексти [20, с. 42, № 30; 45, с. 96, № 14а,б,в]. Її не знайшли ні експедиції *Олекси Ошуркевича*, *Володимира Гошовського* 1960–70-х років, ні мої обстеження 1990-х. Нові польові дані підтверджують для типу Б лише Звягельський мелоареал (Миропіль).

²² Ю. Цехміструк подає дві мелодії з цього села (виконавці ті самі), які мають спільну ритмокомпозицію Б (з варіантними відмінами рефрену), але різняться мелодикою. Редактор збірки Б. Луканюк відніс № 88 (твір любовної тематики з ремаркою збирача «постова») до купальсько-петрівського циклу, а № 147 – до весняного. З розглянутими тут наспівами типу Б перший зразок об'єднує мелодія, другий – характерний сюжет завершення обрядового зібрання.

²³ Те ж у с. Жолоби Кременецького р-ну (ЛЕЛ, ГНЗ-135).

Це – одна з *поліжанрових* ритмоформул: крім Купала, вона обслуговує *весняний сезон* (у басейні Прип'яті – локуси за течією р. Турії; Погориння; всю нижньопріп'ятську частину (Київщину, Мозирщину), Подніпров'я (Гомельщину), у басейні Десни – Сіверщину, західні райони Брянщини); *троїцько-русальний* цикл (на півночі Гомельщини); *весільний обряд* (на Берестейщині та Підляшші) – див. **карти K35, K37-4**. Загальний ареал побутування формули ♪ 5 4² (у всіх жанрових проявах) охоплює на Правобережній Україні Підляшшя²⁴, Волинь, Полісся, Поділля (**карти K35, K36-2, K37 – K39-7**)²⁵, виходячи на проміжку між Києвом і Черкасами до Дніпра²⁶, та продовжується на його Лівому березі, у басейнах річок Трубежа, Сули, Псла й Ворскли аж до кордону з Росією (**карта K8-5**, окремі зразки відомі на Харківщині та Вороніжчині), а також займає захід Брянщини й більшість регіонів Білорусі²⁷ (**карта K42**).

У Прип'ятському Поліссі ритмоформула В має розсіяний характер побутування, активно мігрує у весняній та весільній жанрових версіях, «проникаючи» також у західнополіську «купальську пустку» – зону відсутності купальських обрядів (**K36-2**).

Ритмічні версії

У різних місцевостях зустрічаємо як повноцінне відтворення ритмомоделі (прикладі 2–5 на с. 188), так і *явище апокопи* (субареал на Уманщині (**приклад 1 там само, карта K39-7**), Полтавщина (**DVD-4.1_2005-02_25**), окремі зони Полісся – спів з довгим унісоном на передостанній силабохроні (приклад 2 на с. 162, **DVD-4.1_1999-02_10, 11, 2002-08_01, 2008-16_14**).

²⁴ Крайньою західною його точкою наразі є одинокий запис з с. Київовець коло Білої Підляски (два тексти) від знаної місцевої співачки [89 = **DVD-4.1_1999-01_30**], продубльований кількома іншими збирачами (*Іваном Ігнатюком, Єжи Бартмільським* – інформація з доповідей СІМР-9). В анотації до треку сказано, що перекладена польською мовою версія тієї пісні ще по війні була поширена серед поляків Сувальщини і Підляшшя.

О. Кольберг подає відомості про розвинені купальські обряди Холмщини у 19 ст., уміщуючи з десяток пісенних текстів, в яких можна вбачати як форму 5+4, так і інші силабічні схеми [81, с. 147–152]. Типові купальські тексти форм 5+4₅ та 5+3 без мелодій у записах 1980-х років з-під Більська і Нарви знаходимо у збірнику [52]. Сучасні матеріали з Підляшшя ([72] та мої експедиції 1998 року) не дають свідчень про поширення тут купальських мелодій.

²⁵ А. Завальнюк, не називаючи нотних джерел з території Молдови, окреслює південно-західний відтинок ареалу так: «Межа проходить [...] через Ульяновку Кіровоградської [області], далі тягнеться по лінії Балта (Одеської), Каменка (Молдови), Дрокия, Дондошани, потім від Сокирян (Чернівецької) через Дунаївці, Городок Хмельницької вгору по річці Збруч та на захід від Кременця Тернопільської [області]» [16, с. 64].

²⁶ Експедиціями 1990-х років тут зафіксована точкова локалізація мелодій типу В: Кагарлик – у 3-х селах обстеженого району, Обухів – в жодному з 13 обстежених сіл [64, с. 35–37], те саме у Васильківському й Баришівському районах [34].

²⁷ За винятком Могильовського Подніпров'я [73] та Понеманья.

З-поміж цікавих ритмічних модифікацій виділю видозміни, властиві середньополіським зразкам: у *Житомирському Поліссі* п'ятискладник 11121 нерідко скорочується до чотирискладової диямбічної силабогрупи 1212 (*приклад 2; DVD-4.1_2002-08_01*) або 1121 чи 1112 [16, нотації на сс. 53–54], чи 1221 (*DVD-4.1_2001-04_12*), зрідка має форму 11112 (там само). Ця остання, хоча й досить рідко, все ж зустрічається у різних точках Середнього Полісся – в районах Овруча – Коростеня – Малина (згаданий запис А. Завальнюка, записи К. Квітки з с. Пенязевичі), Макарова (звукзапис студента КНУКіМ О. Зайця від гурту жінок с. Фасова, 2007), Хойник [49, № 71]. Для зони Чорнобиля – Овруча характерне рубатне прочитання першого мелорядка (в купальських і веснянках) [16, №№ 103; 80, трек 2].

На *східнополіських* матеріалах прокартографовано такі видозміни ритміки, як локально подібувані пролонгації окремих силабохрон, темпові контрасти частин строфи (*DVD-4.1_1997-01_Б-04, 2004-08_41*) – детальніше про це див. у статті [55, с. 185], *карта K39-7*. Для цього регіону характерне завершення кожної строфи коротким складом: ... | ♪♪ ♪♪ ♪, нерідко з пришвидшенням останньої силабогрупи (*DVD-4.1_1997-05_05, 1996-01_04*).

На *Полтавщині* й *Сумщині* пісні типу В виконавці називають «петрівками» – вони практично не пов'язані з купальським обрядом, але приурочені до Петрівського посту. Локальні модифікації ритміки лівобережних і наддніпрянських версій типу В включають значні вкорочення й подовження окремих силабохрон і темпові контрасти частин строфи²⁸, що надає ритмоформулі рубатного вигляду. Ближчими до модельного виду є окремі зразки, які побутують на берегах Псла й Ворскли [65, с. 12, нотації 44–48].

Т. Сопілка описує західно-полтавський різновид характерною рисою якого є постійне орнаментальне дроблення перших силабохрон кожної силабічної групи, тож вірш має форму 6+5 замість типової 5+4 (*приклад 3, аудіо DVD-4.1_1997-07_A-03а, 2001-01 [90, трек 9], 2002-07 [94, трек 25];* також [40, № 5; 65 №№ 49–53]). На *карті K42* рубатні й орнаментальні зразки позначено трикутниками в рожевих рамках.

Типовим явищем для полтавських виконавців є ефект співу з «перехватом» – заспівний мелорядок розподіляється між двома солістками (*приклад 3, DVD-4.1_1997-07_A-03а*).

Цікавий композиційний різновид «з купорою» – відсутністю першого 5-складника строфи ♪4:54 – відомий у білоруському ареалі Хойники – Старі Дороги – Осиповичі – Червень – Білиничі – Рогачов [38, с. 374–375; 44, № 71].

Підняту К. Квіткою [22] проблему спорідненості купальської ритмоформули В з «маланковою» 1221 | 1221 || 11121 | 1221 розглядає *Ярослав Мироненко* [46, с. 121–122]. Як варіант, близький маланковому наспіву не тільки ритмічно, але й ін-

тонаційно, зі збігом СЛК, він цитує мелодію з Муровано-Куриловецького району (див. [16, № 75]).

На півночі й північному заході ареалу типу В (західні райони Білорусі, південь Псковщини) побутують близькоспоріднені версії з формулою ♪53> – на *карті K42* напівзафарбовані трикутники. Більш детально про цей тип див. нижче.

Мелічні версії

У Прип'ятському Поліссі ритмоформула В координується зі значним числом ладоінтонаційних варіантів, які ще не дістали належного опису навіть у авторів-поліссезнавців, котрі наразі віддали перевагу ритмотипологічному аналізу регіональних обрядових мелодій.

Спроба узагальнити місцеві версії за мелічними ознаками і прокартографувати їх за параметрами звукорядів та системи опорних тонів строфи проведена на матеріалах з *Уманщини* (див. [55], *карта K39-7*). Попри позірну строкатість отриманої локальної картини висновки цієї роботи матимуть багато вищу результативність при екстраполяції цієї методики на ширші терени. За опублікованими нотаціями бачимо, що ареали форм з певними характеристиками СЛК, знайденими на Уманщині (опорна схема 3 || 1), набагато більші.

Зразки з СЛК 2,3 || 2,1 у терцево-квартвовому звукоряді мінорного нахилу, часто з субквартвовим зачином (*приклад 1 на с. 188; DVD-4.1_2010-04*) охоплюють значні території *правобережної України* (*Черкаси*: Жашків (з ввідним тоном), Маньківка; *Київ*: Макарів (*DVD-4.1_2000-01-15*); *Вінниця*: Бар, Немирів, Тиврів, Томашпіль, Тростянець, Тульчин, Чечельник; *Хмельницький*: Волочиськ, Деражня (зразок з ввідним тоном); *Тернопіль*: Шумськ; *Волинь*: Ковель: Колодяжне; *Брест*: Малорита; *Житомир*: Бердичів, Ємільчине, Малин, Червоноармійськ (?), локальні версії з-під Олевська у квінтовому звукоряді (*DVD-4.1_2002-05_08*)), а також відомі в Білорусі, й то на величезній відстані – у Поозер'ї [48, №№ 71, 72].

Зразки з СЛК 3,3 || 3,1 (*приклад 5 на с. 188, на карті K39-7*– трикутники з рожевим контуром) зафіксовані в районах Христинівки, Погребища, Червоноармійська, Дунаївців.

Наспівки з СЛК 4,3 || 4,1 та варіанти з підмінами однієї з піврядкових опор 2-м щаблем (*приклади 2–4 на с. 188, DVD-4.1_1997-05_05, 2001-04_09, 11, 13, 2004-08_41, 2005-11_08*) у квартвовому чи квінтовому амбітусі без субкварти відомі у кількох регіонах: *подільських місцевостях* під Уманню, Монастирищем, Гайсином [16, №№ 53, 72], Гайвороном, Ульяновкою, Ольгополем, Дунаївцями; у *південній Житомирщині* під Коростишевом (4(2),3 || 4(2),1), Коростенем (південь), Баранівкою (2+4,3 || 4,1) та під Фастовом (4,3 || 2,1); інтонаційно подібні версії, але з квінтовою опорою у півкадансі – 4,5 || 4,1 знаходимо у Хмельнику [16, № 65], Чечельнику.

Звукові зразки типу В із західноукраїнських традицій сигналізують про іншу схему опорності кадансів – 4 || 1 – та посилення ролі 4-го щабля, див. *DVD-4.1_2004-16, 2004-09_10* (Волинське Полісся), *1999-02_10* (Пінщина), *1991-02_09* (західне Поділля).

²⁸ Тобто, належать до виду некомпенсованих вільноагогічних видозмін – див. [47; 45].

З-поміж інших локально окреслених мелічних версій типу В можна назвати

середньополіський терцевий різновид з опорами 1,1 || 1,1 (варіанти 1,3 || 1,1, 1,П || 1-4,1), що побутує у районах Овруча, Коростеня (північ) – DVD-4.1_2002-08_01);

лівобережний 2–3-голосний терцевий різновид з розвинутою субзоною, опорністю субквартового тону, вагомністю ввідного тону #II (варіанти СЛК – 1+IV,3 || 1,1, 2,1+IV || 1,1, або 2-II#,1-IV || 2-II#,1 та інші): західна й північна Полтавщина: Гадяч, Пириятин [92, трек 6 = DVD-4.1_2002-01_06, 2002-08_13], Миргород (DVD-4.1_1997-07), Оржиця, Лохвиця, Лубни (у трьох останніх районах – з дублюванням нижньої мелодичної лінії в октаву «тонким голосом»), лівобережна Київщина (DVD-4.1_2005-02), південна Сумщина, зразок з Вороніжчини [24, №№ 86–88];

лівобережний квінтовий різновид триголосної фактури, поширений у районах Гадяча, Шипшаків, Вел. Багачки [65, №№ 46–48; DVD-4.1_2005-11_06].

Окрім вивчення регіональних мелічних версій ритмомоделі В, виникає питання мелічних особливостей її *різножанрових втілень*. Особливо цікавою в цьому плані є територія Волинського Полісся, де в певних селах побутують одночасно 2–3 жанри з цим типом ритму – див. **карту K37-4**, вибудовану за матеріалами карт Ю. Рибак [57]. Приклади, розміщені в названій роботі, показують, що кожен з жанрів – веснянка [№№ 21, 22 – Камінь-Каширський, Ратне], купальська [№ 45 – Ратне], весільна [№ 83 – Любомль] – має власну інтонаційну форму, але Ю. Рибак вважає що весільні й веснянки мелічно більше споріднені (див. с. 66 в цій книзі).

Надзвичайно великий ареал типу В та діапазон його модифікацій приваблює дослідників, які по-різному трактують генезу цієї ритмомоделі. Одну з досить несподіваних гіпотез висуває Богдан Луканюк [42], який намагається аргументувати походження купальської форми від весільного прототипу з віршем 34² та ритмомалонком ||123 | 1212 ||.

Ці начерки мають прислужитися встановленню в майбутньому більш точних мелічних субаралів моделі « $\downarrow \dot{5} 4^2$ », після чого питання його генези та міграції можна буде розглядати ґрунтовніше.

Тип Г « $\downarrow 53^2$ »

(правобережний «петрівський»)

Ритмокомпозиційні версії

Мелотип Г, подібно до попереднього, є дворядковою ізометричною строфою, в основі якої лежить вірш 5+3 (характерним для нього є поетичний зачин *Ой Петре-Петре, Іване, / Вже твоя петрівка минає* – **приклад 4**), проте, внаслідок активного дроблення він частіше реально виглядає як триелементний [4+3₄]+3_{4,5}, [3+4]+3_{4,5}. Тоді замість базового ритму « $\downarrow 53$ » виникають різноманітні похідні (вторинні) малонки (**приклади 5 на с. 163, 6–9 на с. 189 та 12–14 на с. 205**), які кількісно переважають. Двоелементні рядки 5₆+3 зустрічаються у подільських матеріалах (див. [16, № 22, 61, с. 35; 53, с. 103]).

На Вінниччині зустрічається версія з першою строфою, що нагадує рефрен обрамленого типу

« $\downarrow 33; 53$ » – *Ой Петре, Іване // а вже твоя петрівочка минає* (DVD-4.1_2001-04_10, також [16, № 2: Тульчин: Мазурівка, № 16: Бар: Журавлівка; 83, нотація в буклеті № 10: Бершадь: Кидрасівка). Східноподільським зразком властиве (як і в мелодіях групи В) коротке закінчення $\downarrow \downarrow \downarrow \downarrow \downarrow$ на місці модельного $\downarrow \downarrow \downarrow$.

На Полтавщині, Слобідщині (південь Сумщини, Харківщина) зустрічаються композиції з редукованим першим мелорядком – він представлений лише другою силабогруппою, що інтонується як зачин – див. DVD-4.1_2008-06_04: друга строфа²⁹. Семантична форма будується за принципом конкатенації: аА(аб); бВ(вг); гД(де), наприклад:

1. *Тай вербице,*

Пора тобі, вербице, розвисься.

2. *Розвисься,*

Пора тобі, Іванко, жениться.

Подібні зачини – стиліова риса цього регіону, що проявляється у різних жанрах (див. [18, с. 167]).

Ареал

Ареал типу Г близький до типу Б (**карта K42**): це східне і центральне Поділля³⁰ і потужна міграційна хвиля на північ (з чіткими географічними обрисами) через східну Волинь і середнє Полісся. Майже в усьому окресленому ареалі виконавці називають мелодії цього ритмотипу «петрівками».

Одиничні «вкраплення» цих наспівів (за публікаціями Є. Ліньової, В. Ступницького, записами 1990-х з архіву ЛЕК, сумськими фондами – див. тут статтю О. Гончаренко) відомі на Полтавщині (райони Гадяча, Миргорода: сс. Вел. Сорочинці [40, № 2], Панасівка, Ключниківка (DVD-4.1_1997-07_A-03а, 2007-13), Хомутець), Слобідщині (райони Сум, Краснопілля, Вел. Писарівки (див. **карту K8-5**), Вел. Бурлука, Куп'янська). Модель Г тут проявляє себе як в окремих зразках, так і в якості контамінованого елемента в типах А, Е (тирадному – DVD-4.1_1997-07_A-03б = нотація 9 на с. 164), часом зберігаючи «подільський» інтонаційний контур і ладові опори СЛК 2,3 || 2,1 (див. далі), але ускладнюється ладовою вагомністю субзони та наявністю зачинів. На **карті K42** всі ці випадки відзначено спільним значком (жовтий кружечок).

«Острівний» осередок типу Г на Берестейщині (в районі Пінськ – Івацевичі – Ганцевичі) зафіксували білоруські етномузикологи З. Можейко, Г. Тавлай, Т. Варфоломєєва (див. [49, №№ 74–76; 67, № 47 = **приклад 6 на с. 163**; 68, № 46]). На відміну від подільської «метрополії», де домінують зразки з віршами вторинних форм, на Берестейщині збереглася базова силаборитмічна формула 5+3. Модель СЛК острівних зразків – 2,3 || 2,1 з варіюванням першої опори.

²⁹ Див. також сс. 13–15, 19 у збірці [67]. Укладач помітив деякі приклади під рубрикою «Веснянки», але це типові петровські мелоформи з характерними лівобережними сюжетами. Так вважає й А. Завальнюк, процитувавши ці зразки у своїй книзі [16, №№ 191, 193].

³⁰ А. Завальнюк вказує, що у західних районах Хмельницької області петрівчані пісні цього типу не зафіксовані [16, с. 64].

Мелічні версії

Фактично всі знайдені зразки мелотипу Г були мінорними, переважно в діапазоні кварта (рідше – квінти), частіше з субквартою.

На східному Поділлі – заході Черкащини (від Звенигородки до кордону з Вінниччиною), у прилеглих західних районах Кіровоградщини, на берегах Південного Бугу в межах Вінницької області (нижче Вінниці), також в Барському й Деражнянському районах – домінують наспіви з опорами 3,3 || 3,1 квартового, рідше квінтового амбітусу (прикладі 6–7 на с. 189; DVD-4.1_2001-04_10; на карті K39-8 – коричневі/жовті кружки з рожевим контуром).

В іншій частині ареалу мелотип Г виступає в інтонаційній формі з СЛК 2,3 || 2,1 (Хмельницький: Старокостянтинів; Житомир: Мирополь; Вінниця: Погребище, Калинівка – DVD-4.1_2008-08_10, 11, Черкаси: Жашків, Лисянка – приклад 8 на с. 189; Київ: Макарів – DVD-4.1_2000-01_13). Варіанти цієї СЛК:

– заміна другого щабля другого мелорядка терцевими двійниками у випадках розширення звукоряду до кварто-квінтового – [...] || 4,1 (на Поділлі), або [...] || VII+2+4,1 у мелодіях з розвиненою субзоною;

– заміна другого щабля першого мелорядка першим щаблем: 1,3 || 2+4,1 на Середньому Поліссі (Овруччина, Коростенщина).

Послідовність ладових опор з опозиційним комплексом 2(+4+VII) у передостанній силабогрупі зберігається при міграції типу на далекі відстані: вона впізнається і в полтавських зразках, і в мелодіях із Брестського Полісся (пор. мелодії 5 і 6 на с. 163).

Тип $\langle \text{♩ } 53^2 \rangle$

(ямбічний білоруський)

У статті [21] К. Квітка процитував свій запис з с. Дукора на ріці Свіслочі (Мінська область) [с. 168, № 5], що мав вірш 53² та ритмомалюнок 11121 | 142 || 11112 | 124. Сьогодні відомо, що наспіви такої форми, близькоспоріднені з типом В (умовно позначаю їх кодом $\langle \text{♩ } 53^2 \rangle$; на карті K42 – напівзафарбовані трикутники), широко побутують на півночі й заході білоруського ареалу В (західні райони Білорусі) та на півдні Псковщини. Розглядаючи цю форму мене примушує її доволі щільна локалізація на україномовній Берестейщині, в районах Малорити, Пінська, Пружан, Берези, Ляховичів, Лунінця [38, с. 382–385; 75, №№ 43–46, 48–52; 68, № 6]. Близькість двох типів, окрім спільних текстів і ареалу, де вони сусідять (у сегменті Малорита – Дрогичин – Пружани відомі обидві версії, вище – в басейні Немана і Вілейки – домінує $\langle \text{♩ } 53^2 \rangle$), проявляється у способах силаборитмічного варіювання моделі: це перемінність формул 5+3: 11121 | 212 і 5+4: 11121 | 1212 [68, № 6, Малорита]. В той же час у деяких наспівах зауважуємо подібності ритмоформ $\langle \text{♩ } 53^2 \rangle$ і $\langle \text{♩ } 53^2 \rangle$ («мандрівний» тип Г), що дають «мікстовий малюнок» ||:112242 | 226: ||, де перша фігура є трісковою (з орнаментальним дробленням 1-ї силабохрони), а друга – двійковою, пор. берестейські приклади 7 (СЛК 2,3 || 2,1) і 6 на с. 163. Такі зразки на карті K42 показані жовтими кружечками з елементом помаран-

чевого трикутника. Інші варіанти видозмін ритморядків (у збірці [75]):

вірш	ритм (меншими цифрами передаю дроблення)	район (село), приклад
53	11141, 412; 11141, 128.	Берега: Пешки. № 43
53	11161, 116; 11161, 116.	Берега: Пешки. № 52
54	11121, 1212; 11121, 124[1]	Берега: Ляховичі. № 44
53	22241, 124; 26, 241, 124.	Берега: Ляховичі. № 51
6 _{4,5} 3	11141, 122(4); (1)112 1, 113.	Пружани № 45
63	11121, 11112; 11121, 1114[1]	Лунінець: Сінкевичі № 48
5 _{6,3} 4	111142, 224; 111124, 1124.	Ляховичі. № 46
5 ₆ 3	21142, 224; 111124, 1124.	
6 ₇ 3	11133, 223; 111222, 218.	Ляховичі. № 50
	111122, 224; 1111133, 218.	

Вільне поводження з силаборитмічною формою, що розвиває її конструктивні ознаки і зближує контрастні ритмотипи – риса, властива регіонам Берестейщини і Підляшшя. Незвичні метаморфози типової моделі (додавання/віднімання складів, перенесення цезури) я вивчала на прикладі «жнива-голосіння», виділивши місцеві його версії в окремий берестейський різновид [29]. Наразі потрібно позначити цей тип, як об'єкт, що має увійти в коло інтересів української етномузикології. Методику вивчення трійкових (ямбічних) форм можна творчо запозичити з досвіду Лариси Белогурової (див. її статтю у цій книзі).

Тип Д $\langle \text{♩ } 4; 66 \rangle$

(середньополіський)

Локальна купальсько-петрівська мелоформа зафіксована у 115 населених пунктах середнього Полісся (басейни рік Случ і Уборть)³¹. Це строфа, утворена двократним повтором 6-дольної моделі (вірш завжди має вторинний вид [4+4_{5,6}]) із відокремленим чотирискладовим зачином $\langle \text{♩ } 4; 66 \rangle$ на семантичній основі першого вірша строфи, тобто аАБ (приклад 8, аудіоприкладі DVD-2.1_10, DVD-4.1: 1980-01-504, 1997-19_24, 2002-05_07, 2003-04_12, 2005-08_19, 2007-02.1а-20, 23, 24, 27, 2010-06).

Наспів в терені називають «петровкою», а виконується він як в обряді (ходіння селом з палаючим деревом), так і в зазначений період року. Ареал типу Д заповнює проміжок між західнопольською «купальською пустокою» і житомирською частиною центральноукраїнського купальсько-петрівського ареалу (карта K36-2). На своїй компактній території тип Д утворює систему оригінальних варіантів сублокального масштабу (кожен варіант побутує в 10–20-ти сусідніх селах, див. карти K13-9, K36-3). Два острівки «відірваного» побутування типу Д знайдено на Правобережній Київщині (4 села в районі Бородянки, матеріали Г. Коропніченко) та 2 – на сході Кіровоградщини (матеріали О. та Н. Терещенків, Н. Керімової) – див. на картах K36-2, K38. Подібні ритмокомпозиції відомі також у весільному репертуарі середнього Полісся (див. [28, № 6]).

³¹ Цей тип у деталях вивчений і картографований авторкою та М. Скаженик – див. [28; 60; 61].

Тип Е $\downarrow T(4^n 6^n)$
(«лівобережний тирадний»)

На території Слобожанщини та прилеглих до неї районів середньої Наддніпрянщини, виключаючи північні терени українського Лівобережжя розпорощено побутують також купальські пісні масштабної композиції на основі 4-дольників і 6-дольників, часом з елементами моделі $\downarrow 53$ (приклад 9 на с. 164; 16 на с. 183; DVD-4.1_1997-07_A-036, 2005-08_18), які нагадують тирадні форми весняного та весільного циклів. На картах K40, K42 місця локалізації тирадоподібних пісень позначені літерою «Т»³². Їх мелодії, композиція, поетичні тексти різняться. Характерною ознакою типу Е виступає рефрен зі словами «...скрізь вода та лелія, Що на морі вода грала...». Деякі зразки нагадують велику кільцеву форму, у якій роль зачину або кінцівки виконують рефрени (детальніше – див. на с. 170). О. Карапата та Є. Єфремов [19] вважають, що виникнення масштабних кільцевих форм в купальському циклі можна пояснювати функцією супроводу хороводів, попри відсутність в лівобережних архівних матеріалах згадок про водіння хороводів біля купальського вогнища під спів ритуальних пісень. Непрямим підтвердженням цієї гіпотези є факт, що на Поділлі ВКФ мають саме весняні хороводи.

«Розпорощений» тип $\downarrow 55^2$

Ритмотип з формулою 11112 | 11112, позначений у поліських роботах [27; 51; 53; 32] як факультативний, виявляє «точковий» характер ареалу – відомо про 19 пунктів його побутування, розкиданих по всьому Поліссю³³ (DVD-4.1_1980-01-502 – ритм 11121 | 11121). Цей тип не має спільного фонду текстів та сталих мелічних характеристик.

А. Завальнюк повідомляє про поширення 10-складових форм (у версіях 11112 | 11112 та 11121 | 11121) зі своєрідною мелодикою на південному Поділлі та Придністров'ї (версія 11121, пісні під назвою петрівчані) [16, с. 70, 72] і наводить зразки з Барського району Вінниччини (№№ 10, 12, 15), Деражнянського (№ 135, 137) і Волочиського (№№ 141, 154) Хмельницької області, Горохівського Волинської (№ 170) та ін. Мелодика представлених зразків різномірна, з впливами пізніших стилів.

На Лівобережжі купальську форму 11112 | 11112 зафіксував М. Лисенко на Полтавщині [16, с. 58].

Лемківські собіткові наспіви

На крайніх західних теренах України виділяється Лемківщина з її індивідуальним репертуаром

субіткових (собіткових) пісень (DVD-4.1_2002-04_031). С. Людкевич зазначав, що лемківські пісні за своїми типовими формами дуже відрізняються від інших галицько-руських і не даються до спільного типологічного порядкування. К. Квітка писав: «в Галичині і на Буковині купальських пісень немає («сobotки» лемків примикають до словацьких і польських ігрищ тієї ж назви)» [21, с. 169]. В іншій роботі вчений вказує: «Особое место в исследовании [купальських пісень] должно принадлежать «сobotковим» песням крайних западных районов украинской этнической территории, которые соответствуют по обрядовой функции купальским песням» [23, Рукопис, с. 134 (13)]. Маючи острівний ареал, ці наспіви не вступають у територіальні стосунки з іншими купальськими мелодіями, тому тут не розглядатимуться, залишившись матеріалом для спеціального дослідження.

Опубліковані зразки [11; 32; 79; 82; 93, трек 31] окреслюють такі місцевості побутування різних видів собіткових мелодій (карта K42):

Польща: Малопольське (małopolskie) воєводство: Горлицький повіт; Подкарпатське (podkarpackie) воєводство (центр – Жешув (Ряшів): повіти Сянїк, Устрики Долішні, Лісько, Кросно, Риманів, Перемишль;

Словаччина: Пряшівський край: округи Бардіїв, Гіральтовець, Меджилабірці, Свидник.

Форми багатоголосся

Як і весь шар календарно-обрядових пісень, купальські пісні виконуються голосним відкритим звуком. Тип багатоголосся в них – здебільшого гетерофонія, наближена до унісону. Подільські та деякі навколоподільські зразки презентують розвинену гетерофонію. На Житомирському Поліссі зустрічається двоголосся бурдонного типу (південь Олевщини, Овруччина – DVD-4.1_1997-19_21, 1997-19_25). У Подесенні, окрім бурдонування (його ареал показаний на карті K40) відома традиція завершувати строфу характерним «гуканням» (DVD-4.2_PAP-2_2009-05). У Подніпров'ї та на Полтавщині активно проявляє себе дворівневе багатоголосся, близьке до підголоскового (описане у [65]): нижні голоси рухаються переважно в терцію, сходячись у точках ладових опор в унісон, верхній голос дублює нижню лінію октавою вище, відтворюючи її особливим «тонким голосом» – фальцетом (приклад 3, DVD-4.1_1997-07_A-03а,б). В цих прикладах спостерігаємо і яскравий прийом заспіву «із перехватом»: сольний заспів на півслові перехоплює інша солістка, а гурт вступає лише з другого рядка.

Загальна ареалогічна картина

Купальсько-петрівські наспіви вкривають територію України не суцільно; етномузикологи встановили великі етнографічні ареали, де не виявлено ритуалів і пісень, закріплених за періодом від Великодня до жнив. Як класичні джерела (збірники Й. Роздольського – Ст. Людкевича, Я. Сенчика, О. Кольберга, ін.), так і сучасні польові мате-

³² За експедиційними матеріалами О. Гончаренко, О. Карапати, Г. Коропніченко та публікаціями.

³³ Волинь: Ковель: сс. Любитів, Ратне: с. Заболоття; Рівне: Рокитне: сс. Борове, Кисоричі, Олександрівка, Нетреба; Житомир: Коростень: сс. Злобичі, Ємільчине; сс. Мала Глумча, Паранине; Народичі: Липнянщина; Київ: Поліське: Вільча, Бородянка – 1 село, Вишгород – 2 села, Макарів – 2 села, Обухів – 1 село, Святошин – 1 село, Фастів – 1 село.

ріали не подають жодного купальського зразка із західноукраїнської етнічної території (Підляшшя, Холмщини³⁴, Карпатії, Буковини), окрім згадуваної острівкової собіткової традиції Лемківщини на крайньому заході української етнічної території. Одиничні купальські зразки зафіксовано в Галичині, на межі Галицьких і Волинських земель. Не знають купальських також на просторі Прип'ятського правобережжя між ріками Турією і Горинню (карти **K35**, **K36-2**), на приблизно двохсоткілометровому проміжку між Дніпром (лівобережною – полтавською традицією) і Синхою (Східне Поділля, карта **K38**), вздовж Дніпра по обох його берегах нижче Києва (з окремими вкрапленнями в районах Кагарлика – Переяслава-Хмельницького) та інших теренах (карта **K42**³⁵). Пошук кордонів цих та інших «купальських порожнин» та причина їх утворення лишаються найактуальнішими, допоки не розв'язаними проблемами етномузикології.

Репертуарні суміщення купальських мелодформ у місцях накладання ареалів

У різних місцевостях за купальськими обрядами й Петрівським Постом закріплено різну кількість наспівів – або два-три (полімелодичні традиції), або лише один (мономелодичні традиції).

Територіальні суміщення кількох купальських мелодформ детально вивчені на Прип'ятському Поліссі [28]. Тут мономелодичні традиції переважають над полімелодичними та мають визначені зони. До мономелодичних належать: західна Волинь і Берестейщина (західна частина ареалу типу В), середнє Полісся з компактною традицією типу Д. До географічно визначених ареалів належить і «купальська пустка» між Прип'яттю і Горинню.

Мономелодичним є також Подесення з «обрамленням» типом А.

Вказані регіони утворюють мелогеографічні масиви з усталеними межами, розташовані за принципом ареального протиставлення, без дифузії елементів сусідніх традицій.

Репертуарні комбінації з двох (зрідка трьох) купальських мелотипів на Поліссі не є сталими – вони з'являються у випадках, коли до ареалу певного типу петрівок «вливаються» наспіви сусіднього типу. Такі складні географічні стосунки демонструє Житомирське Полісся – див. карти **K35**, **K37-5**³⁶. В цих картах для передачі репертуарних су-

міщень застосовано метод накладання значків, що належать до одного населеного пункту.

Якісно іншу полімелодичну картину спостерігаємо у подільському й східноволинському регіонах – зонах тотального розповсюдження трьох купальських типів (Б, В, Г). Послідовніше дослідженням є східне Поділля – крім опублікованих матеріалів із Погребища й Гайсина (Вінниччина) [53; 54], фронтально вивчені Вінниччина в цілому [16], захід Черкащини [55] й Кіровоградщини [70]. Тут встановлене повсюдне поширення мелотипів В і Г та менш щільне – типу Б (карти **K38**, **K42**). Західна межа цієї традиції прокреслюється приблизно за межею між Тернопільською й Хмельницькою областями та у верхньому Погоринні. На жаль, цей надзвичайно важливий кордон, що відмежовує кардинально різні «світи», у яких святкують/не святкують Купало, наразі не висвітлений відповідною його значенню мірою у друкованих та архівних джерелах (принаймні в архівах ЛЕК, ЛЕЛ та ІМФЕ). Звертаю на це спеціальну увагу як фольклористів-збирачів Хмельницької області і південно-рівненського регіону, так і молодих дослідників, котрі формують власну польову базу.

Макромасштабна карта **K42**³⁷ показує, що від подільсько-волинського полімелодичного купальсько-петрівського масиву відходять два різноскеровані «міграційні коридори».

1) На північ від Поділля просунулась потужна хвиля усіх трьох типів (Б, В, Г), що пройшла територією Житомирського Полісся в напрямку Прип'яті. Ця міграція детально відстежена в межах північних районів Житомирщини, та у басейні Уборти до її впадіння у Прип'ять (див. карти **K35**, **K37-5**). Можливо, саме з її допомогою можна буде в майбутньому пояснювати появу на Пінщині й Берестейщині мелодій типу Г (карта **K42**).

2) На українському Лівобережжі, у басейнах рік Сули, Псла, Ворскли самостійний субареал був утворений типом В; тут спостерігаються його значні стилістичні видозміни. У значно меншій кількості (поодинокі фіксації) тут виявлено тип Г.

Стан збереження Лівобережної традиції не дозволяє охарактеризувати її однозначно. Схоже, що в Подніпров'ї і Подесенні основним був тип А з його архаїчними ознаками (ритуально значущим рефреном та обрамленою композицією). Однак сьогодні він дуже занепав, окрім того, на півдні ареалу (Полтавщина) його активно заступив тип В у розспіваних багатоголосих версіях³⁸.

³⁴ Винятком є згадувана звукова публікація купальської пісні з-під Білої Підляски, див. виноску 24.

³⁵ Внаслідок великого масштабу карти в окремих місцевостях графічно суміщуються позначки, які взаємно виключають одна одну: зокрема, навкісна *итриховка* на позначення відсутності купальських пісень і *значок* наявності типу В – між течією Горині й Пінськом. Це означає крапкові вклинення зразків на територію купальської пустки.

³⁶ Картографування поліських обрядових наспівів встановило неспівпадіння купальсько-петрівських ізомелів із жнивними (карта **K2**) і весільними (карти **K30** – **K34**).

³⁷ Технологія крупномасштабного картографування – розмітка районних центрів місцевостей, звідки походять записи та нанесення біля них позначення лише основних ритмокомпозиційних типів мелодій.

³⁸ В цьому контексті відзначаю, що застосування картографування на Лівобережжі України є більш проблемним, ніж на її правобережній частині. По-перше, багато швидша руйнація регіональних традицій робить здобуті матеріали дуже нерівномірними як географічно, так і за якістю відтворення колишніх форм, по-друге, мелодформи Лівобережжя складніші як за композиційними вирішеннями, так і за фактур-

На шляху до створення Поліського атласу музичних діалектів

Зона Прип'ятського Полісся на сьогодні вже представлена різножанровими документальними картами великої щільності, що охоплюють її верхню частину, південь Пінщини, Погориння, басейн Уборті, Овруччину [28; 57; 60], а потенційно також райони Київського Полісся (матеріали Є. Єфремова, Г. Коропніченко, зібрані методом «з села в село»). У таблиці 2 представляю зведений Реєстр поліських записів купальсько-петрівських пісень (за основними ритмотипами), базу якого склали записи київських і львівських етномузикологів.

Локальні купальсько-петрівські карти різних авторів навожу у моїй кольоровій редакції (K35 – K37) зі скоординованою системою позначок. При побудові карт враховані такі особливості Прип'ятського Полісся: а) поліфункційність ритмоформ купальсько-петрівського циклу; б) заміщення у певних локусах купальських свят троїцькими (русальними); в) повідомлення про купальські обряди запалювання вогнів, не супроводжувані спеціальними наспівами.

Зведена джерельна база по її детальній аналітичній розробці дозволить в ближчому майбутньому створити якісну мелогеографічну картину цього жанру. Важливо, щоб збирачі ближчим часом звернули увагу на зони, недостатньо забезпечені матеріалами (показані на карті K35) й зосередились на пошуках спільних позицій на шляху створення Поліського атласу музичних діалектів.

Поліфункційність купальських мелоформ: типологія та ареалогія жанрових перемін

Майже всі купальсько-петрівські ритмоформи є *поліфункційними*, тобто виступають також в інших жанрових циклах. Розрізняються локуси, де (а) різножанрові втілення типових форм територіально розведені (кожен жанр має власний ареал, і вони не перетинаються), (б) відбувається географічно «безсистемне» приурочування однакових мелодій до різних сезонів, і (в), де 2, рідше 3 різножанрові функції тієї самої ритмомоделі співіснують в обрядовому репертуарі одного села.

Приклади ситуації (а):

– на межі Київського і Житомирського Полісся відзначена «переорієнтація» структур В і Г з петрівських на весняно-троїцькі (русальні)³⁹. На Київському Поліссі петрівська ритмоформула Г «53» змінює функцію: зі сходу до чіткої ізомелі Г прилягає «русальний» ареал, де ритмомодель «53» використовується у піснях, що звучать до початку Петрівського Посту з іншими поетичними текстами, набуваючи іншого ладоінтонаційного втілення⁴⁰ (карти K35, 36-2);

– на заході Берестейщини й Підляшші форма В виступає у весільному циклі [72; 28], K37-4, щоправда, щільність обстеження цього терену наразі не дозволяє певно говорити про характер розмежування різножанрових ареалів типу В в цій місцевості.

Приклади ситуації (б):

– в острівних традиціях навколо Дубровиці на Рівенщині спорадично спостерігається поліжанрове використання форми В (купальська/веснянка) – див. карту K35;

– у Подесенні (Козелець, Кролевець) та в басейні Псла (Суми, Лебедин) в купальському сезоні місцями використовується мелоформула лівобережного жнива (див. про це на с. 168, також [36, с. 36, приклади 126, 136], карта K41);

– ту ж жанрову пару «жниво/Купала» зі спільним наспівом записано на Смоленщині [63, «Духовские и купальские», с. 369, №№ 201, 202, Велиж].

Приклад ситуації (в): на верхній Прип'яті форма В, окрім купальського і весняного (ранцівки), побутує ще й у весільному циклі. На карті K37-4 видно, що явище різного приурочування реалізується спорадично й у різних комбінаціях. Важливо, що кожен з жанрів одного ритмотипу має тут власну мелоінтонаційну форму (див. вище).

Менше відомі жанрові «переорієнтації» купальських ритмоформ Б «44; P33» і Д «4; 66», пов'язані, що цікаво, з тими ж обрядовими циклами: тип Б фіксується як весняний (з тим самим ладоінтонаційним вирішенням) у Кременецькому районі; мелотип, майже ідентичний петрівському типу Д, побутує як весільний у Рокитнівському, Олевському районах Житомирщини.

Щодо кореляції купальських і троїцьких ареалів, то на Прип'ятському Поліссі два локуси святкування Трійці – «Водіння Куста» на Пінщині і «Проводи русалок» на нижній Прип'яті (з відповідними піснями окремих типів у кожній з названих традицій) – чітко відмежовані від оточуючих зон з іншими звичаями. Випадки побутування в одному селі і троїцької, і купальської обрядовості поодинокі (наприклад, у досліджених мною сс. Зелень і Сварицевичі Дубровицького району, розташованих на лінії «кустової» ізомелі [30]). В межах кустового ареалу бачимо нерідкі згадки про запалювання вогнів на Купала (карта K35), яке, проте, не супроводилося характерними обрядами й спеціальними піснями [28].

Інша територія співіснування двох споріднених літніх обрядів – басейн Десни. О. Мурзина, Є. Єфремов у 1978, 2010 роках зафіксували купальські (типу А) і русальні пісні (ритмотипів «Г» або 112121, 112121 з рефреном) в сс. Старі Яриловичі Ріпкинського, Перелоб Корюківського районів Чернігівщини (архів ЛЕК). Про обидва жанри відомо в Суземському районі Брянської області [59], проте їх взаємини не відкоментовані укладачкою збірника.

Завершуючи огляд купальських наспівів українців, підсумуємо, що на східнослов'янській території ще за часів язичництва склалися відмінні за музичним оформленням язичницькі культу. Зіставлення ізомел обрядових мелотипів у їх складній просторовій координаті, треба сподіватися, у майбутньому дозволить наблизитись до розуміння субетнічної диференціації носіїв цих мелоформ.

ними особливостями (див. статті О. Гончаренко, О. Карапати й відповідні карти K8-5, K40 – K41).

³⁹ Цей кордон також дублюється пасмом розмежувальних ліній, проведених діалектологами й етнологами.

⁴⁰ Русальна пісенність Київського Полісся досліджена Є. Єфремовим [12]. Свідченням масштабності русального ареалу «53» можуть служити типологічно тожні записи зі Смоленщини (райони Рославля, Шумяча [63, №№ 127-129, 130-134]).

Література

Етнографія

1. Агапкина Татьяна. Очерки весенне-летней обрядности Полесья: ритуальные костры / Т. Агапкина // Полісся: мова, культура, історія. – Київ, 1995. – С. 269–276.
2. Виноградова Людмила, Толстая Светлана. Мотив «уничтожения – проводов нечистой силы» в восточнославянском купальском обряде / Л. Виноградова, С. Толстая // Исследования в области балтославянской духовной культуры: Погребальный обряд. – М., 1990. – С. 99–118.
3. Давидюк М. Календарна обрядовість Західного Полісся: картографічно-джерелознавчий аспект (купальська жертва) / М. Давидюк // Фольклористичні зошити / [ред. В. Давидюк]. – Луцьк, 2002. – Вип. 5. – С. 59–72.
4. Климець Юрій. Купальська обрядовість на Україні / Ю. Климець. – Київ: Наукдумка, 1990. – 142 с. (1 карта).
5. Його ж. Функціональна семантика вогню у святкуванні Івана Купала на Волині і Волинському Поліссі / Ю. Климець // Полісся: мова, культура, історія. – Київ, 1996. – С. 264–268.
6. Рыбаков Борис. Язычество древних славян / Б. Рыбаков. – Москва, 1981.
7. Толстая Светлана. Вариативность формальной структуры обряда (Купало и Марена) / С. Толстая // Труды по знаковым системам. – Тарту, 1982. – Т. 15.
8. Чебанюк Олена. [Передмова] / О. Чебанюк // Купальські пісні: Пісенник. – Київ, 1989. – С. 13–15.

Етномузикологія:

Теоретичні розробки та нотні джерела

9. Беларуский фольклор у сучасних записах. Традиційні жанри. Мінская вобласць / [уклад. В. Д. Ліцвінка; уклад. муз. частки Г. Р. Кутырова]. – Мінск, 1995. – №№ 61–93.
10. Винарчик Лариса. Жанровое переосмысление и проблема жанровой атрибуции напевов (На материале весенних календарных песен Смоленской области) / Л. Винарчик // Фольклорный текст: функция и структура. – Москва, 1992. – С. 32–57. – (Сб трудов РАМ им. Гнесиных. Вып. 121).
11. Гижа Орест. Українські народні пісні з Лемківщини / О. Гижа. – Київ: Музична Україна, 1972. – 404 с.
12. Єфремов Євген. Русальні пісні на Київському Поліссі / Є. Єфремов // Полісся: мова, культура, історія: Матер. міжнар. конф. – Київ, 1996. – С. 404–411.
13. Єфремова Людмила. Народні пісні. Записи Людмили Єфремової / Л. Єфремова. – Київ, 2006.
14. Завальнюк Анатолій. Основні типи українських літніх обрядових пісень та їх мелодіалектні різновиди / А. Завальнюк // СМР-5. – С. 46–51.
15. Його ж. Типология украинских летних обрядовых песен и их восточнославянский субстрат: автореф. дисс. ... канд. искусствовед. / А. Завальнюк – Киев, 1983.
16. Його ж. Українські літні обряди та пісні: навч. посібник / А. Завальнюк. – Вінниця, 2008. – 304 с.: нот.
17. Іваницький Анатолій. Хрестоматія з українського музичного фольклору (з поясненнями та коментарями). Навч. посібник для ВНЗ культури і мистецтв I–IV рівнів акредитації / А. Іваницький. – Вінниця, 2008. – С. 130–147.
18. Карапата Ольга. Купальські пісні «лівобережного типу»: спроба локально-структурної диференціації / О. Карапата // ПЕ-5. – С. 165–183.
19. Ї ж. Лівобережний тип купальських пісень. Особливості будови та структурні різновиди: дипломна робота / О. Карапата; наук. керівник Є. Єфремов. – НМАУ ім. П. Чайковського. – Київ, 2005. – 46 с. + додатки [див. на DVD].

20. [Квітка Климент]. Народні мелодії [У 2 ч.] / З голосу Лесі Українки списав і упорядив Климент Квітка. – Київ, 1917/1918. – 229 с. – Фотокопія: Луцьк, 2006 [Розділ «На Купала». – С. 39–46, №№ 27–35].
21. Його ж. Об областях распространения некоторых типов белорусских календарных и свадебных песен // Квитка К. Избранные труды: В 2 т. / Сост. и коммент. В.Л. Гошовского. – Москва: Сов. композитор, 1971. – Т. 1. – С. 161–176.
22. Його ж. Песни украинских зимних обрядовых празднеств // Там само. – С. 103–155.
23. Його ж. Про наспівни українських лівобережних купальських пісень // Квітка К. Вибрані статті: У 2 ч. / [упор., автор передм. та коммент. А. Іваницького]. – Київ, 1985. – Ч. 1. – С. 54–63. [Оригінальний рукопис російською мовою вперше оприлюднений в електронній версії у бібліотеці львівської «Етномузики»].
24. Його ж. Українські народні мелодії / Зібрав Климент Квітка. – Київ: Слово, 1922. – [Купальські і петрівки – №№ 76–88, 642–647].
25. Його ж. Фольклористична спадщина Миколи Лисенка // Квітка К. Вибрані статті: У 2 ч. / [упор., автор передм. та коммент. А. Іваницького]. – Київ, 1985. – Ч. 2. – С. 3–67.
26. Клименко Ирина. Зимові мелоареали південної Пінцини в системі поліської мелоареалогії / І. Клименко // Етнокультурна спадщина Полісся. – Вип. VI. – Рівне, 2005. – С. 27–36.
27. Ї ж. Купальські пісні / І. Клименко // Українська музична енциклопедія. – Т. 2. – Київ, 2008. – С. 639–641.
28. Ї ж. Купальсько-петрівські мелотипи Прип'ятського Полісся: матеріали до Атласу музичних діалектів / І. Клименко // ПЕ-1. – С. 107–134.
29. Ї ж. Мелогографія жнивних наспівів басейну Прип'яті: дис. ... канд. мистецтвознавства / І. Клименко. – Київ, 2001. – 176 с. + Додаток: 11 карт та ін.
30. Ї ж. Наспів «весни-трійці» на Пінському Поліссі // Часопис «Родовід». – Київ, 1995. – Ч. 11. – С. 88–97.
31. Клименко Ирина, Гончаренко Олена. Географія ритмічних трансформацій весільної структури 53²: алгоритм дольності // СМР-7. – С. 28–36.
32. [Колесса Філарет]. Народні пісні з Галицької Лемківщини: Тексти й мелодії / Зібрав, упорядкував й пояснив д-р Філарет Колесса // Етнографічний вісник НТШ. – Львів, 1929. – Т. 49–50.
33. Копьл Светлана. Календарная песенность Уманщины: Динамика становления традиции: дипломная работа / С. Копьл; научн. рук. Е. Єфремов; Киев. гос. консерватория. – Киев, 1991.
34. Коропніченко Ганна. а) Весняно-літні обрядові наспівни Київщини (в контексті вивчення перехідних зон); б) Таблиця мелотипологічних даних до карти «Купальські та русальні наспівни Київщини». – 2009 (електронна версія у фонді наукових робіт ЛЕК).
35. Ї ж. До питання про південні кордони Київського Полісся (за матеріалами календарної традиції межиріччя Тетерева та Ірпеня) / Г. Коропніченко // Полісся: мова, культура, історія. – Київ, 1995. – С. 428–437.
36. Коропніченко Ганна, Клименко Ирина. Про один тип літніх трудових пісень // Збірник наукових та науково-методичних праць кафедри фольклору Київ. держ. Інституту культури / [упоряд. А. Іваницький]. – Київ, 1995. – С. 31–51. (Передрук: ПЕ-3. – Електр. опг. диск).
37. Костоковец Лариса. Об одном типе купальских песен // Памяти К. Квитки: Сборник статей / [ред. сост. А. Банин]. – Москва, 1983. – С. 79–89.
38. Купальські і петрівські пісні / Серія «Беларуская народная творчасць». – Мінск, 1985. – 631 с.: нот.
39. Лабінська Діана. Літні трудові пісні чернігівсько-сумського Подесення: дипломна робота / Наук. кер. Є. Єфремов; НМАУ ім. П. Чайковського, Кафедра музичн. фольклористики. – Київ, 1997. – 85 с.

40. *Линева Евгения*. Опыт записи фонографом украинских народных песен / [подгот. к изд., вступ. ст. и коммент. Е. И. Мурзиной]. – Київ : Муз. Україна, 1991. – 87 с.
41. *Лисенко Микола*. Збірка народних пісень у хоровому розкладі, пристосованих для учнів молодшого й підстаршого віку у школах народних. – Київ, 1908. Перевидання: Українські народні пісні. – Київ : Мистецтво, 1958. – (Лисенко Микола. Зібрання творів: У 20 т. – Т. 19).
42. *Луканюк Богдан*. Генезис купальсько-петровского мелотипа с девятисложной структурой стиха / Б. Луканюк // Традиционные музыкальные культуры на рубеже столетий: проблемы, методы, перспективы исследования. – Москва : РАМ им. Гнесиных, 2008. – С. 89–97.
43. *Його ж.* К критике музыкальных текстов народно-песенного творчества (О веснянке “Вийди-вийди, Иванку”) / Б. Луканюк // Актуальные проблемы современной фольклористики : сб. ст. и материалов / [сост. В. Гусев]. – Ленинград, 1980. – С. 83–107.
44. *Його ж.* Курс лекцій, прочитаних у ПНДЛ музичної етнографії НМАУ ім. П. Чайковського 17–20 травня 2003 року. Тема 2-1 / Роздрук. за відео- та аудіо-записом. Попереднє редагування І. Клименко. Задепоновано в ЛЕК у 2007, інв. номер 250.
45. *Його ж.* Ритмічне варіювання // СІМР-7. – С. 3–18.
46. *Мироненко Ярослав*. Молдавско-украинские связи в музыкальном фольклоре: история и современность. – Кишинев : Штиинца, 1988. – 144 с.
47. *Мишанич Михайло*. Агогічні особливості карпатської коломийки в транскрипції // Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики : Зб. наук. праць / [ред.-упор. Б. Луканюк] – Київ, 1989. – С. 45–52.
48. *Мажейка Зінаїда*. Песні Беларускага Паазер'я. – Мінск : Навука і тэхніка, 1981. – 494 с.
49. *Можейко Зінаїда*. Песни Белорусского Полесья. Вып. 1 / З. Можейко. – Москва, 1983.
50. Народні пісні в записах Лесі Українки та з її співу: Записи з голосу Лесі Українки М. Лисенка та К. Квітки / [упоряд. О. І. Дей, С. Й. Грица]. – Київ : Муз. Україна, 1971.
51. *Пашина Ольга*. Обряды и песни троико-купальского периода // Народное музыкальное творчество: Учебник / [отв. ред. О. А. Пашина]. – Санкт-Петербург : Композитор, 2005. – С. 119–130.
52. Песни Беласточчыны / Уклад. Мікола Гайдук. АН БССР, ІМЕФ. – Мінск : Беларуска навука, 1997. – 367 с. – (Беларус. нар. творчасць).
53. Пісні Поділля. Записи Насті Присяжнюк в селі Погребище у 1920–1970 рр. / [упоряд. С. В. Мишанич]. – Київ, 1976. – 8 нотацій на сс. 85, 89–92, 101, 103.
54. Пісні Явдохи Зуїхи / [зап. Г. Танцюра; упорядк. В. А. Юзвенко, М. Т. Яценка]. – Київ, 1965. – 4 нотації на сс. 69, 73, 76.
55. *Протасова Світлана*. Купальські пісні з окраїни східного Поділля (Уманщина та околиці) // ПЕ-5. – С. 184–191.
56. *Раговіч Уладзімір*. Песенны фальклор Палесся : У 3 т. – Т. 1: Песни Святочнага календара. – Мінск, 2001. – №№ 143–149.
57. *Рибак Юрій*. Обрядові пісні верхньоприп'ятської низовини (мелотипологія – мелогографія – культурогенеза) : дисертація ... канд. мист. / Наук. кер. Б. Луканюк. – Львів, 2005.
58. *[Рубець Александр.]* Двести шестнадцать народных украинских напевов. Записал и издал А. Рубец. – Москва, 1872. – № 48.
59. *Савельева Нина*. Суземские песни. – Вып. 1: Календарные песни. – Москва, 1995. – 83 с.
60. *Скаженник Маргарита*. Мелогографічне вивчення Уборті: купальсько-петрівські наспіви // ПЕ-4. – С. 154–175.
61. *Її ж.* Середньополіські петрівки межиріччя Случі й Уборті (“тип Д”): мелоареалогічний аспект // Львівський вісник, у друці.
62. *Сливинський Тарас*. Українські купальські та петрівчані пісні : дипломна робота / Наук. керівник Ю. Сливинський ; ВДМІ. – Львів, 1976. – 108 с.
63. Смоленский музыкально-этнографический сборник. – Т. 1: Календарные обряды и песни / [отв. ред. О. А. Пашина]. – Москва : Индрик, 2003. – 760 с.: нот.
64. *Сніжко Юлія*. Пісенна традиція середнього Подніпров'я (на матеріалі обрядових пісень Обухівського, Кагарлицького р-нів Київської обл.) : Дипл. робота / Наук. кер. О.І. Мурзина. – Київ, 1998. – №№ 46–49.
65. *Сопілка Тетяна*. Ранні форми традиційного багатоголосся на Середньодніпровському Лівобережжі (на матеріалі весільних пісень Полтавщини) : дипломна робота / Т. Сопілка ; наук. керівн. Є. Єфремов ; НМАУ ім. П. Чайковського. – Київ, 1996.
66. *Її ж.* Щедрівки у пісенній традиції Полтавщини (за матеріалами експедицій 1986–2000 рр.) / Т. Сопілка // ПЕ-2. – С. 40–254.
67. *Ступницький Василь*. Пісні Слобідської України / В.П. Ступницький. – Харків : ДВУ, 1929. – 43 с. – (Бібліотека музичної етнографії).
68. *Тавлай Галина*. Белорусское купалье: Обряд, песня / Г. В. Тавлай. – Минск : Наука и техника, 1986. – 174 с.
69. *Терещенко Наталя, Терещенко Олександр*. Стародавні пісні Степової України та Східного Поділля : [Збірник народ. пісень]. – Кіровоград, 1998. – С. 33–35.
70. *Терещенко Олександр*. Купальські наспіви східних кордонів Поділля (механізм варіантності) // а) ПЕ-3. – Електр. опт. диск; б) 2-га ред.: ПЕ-5. – С. 199–206.
71. Традиционные музыкальные культуры на рубеже столетий: проблемы, методы, перспективы исследования : Материалы Международ. научной конференции. – Москва : РАМ им. Гнесиных, 2008. – С. 205–233.
72. Традиційні пісні українців північного Підляшшя (За матеріалами експедицій 1999–2001 років Лариси Лукашенко та Галини Похилевич) / [упор., вст. стаття і нотні транскрипції Л. Лукашенко; заг. ред. Б. Луканюка]. – Львів : Камула, 2006. – 3 нот. – 308 с.
73. Традиційная мастацкая культура беларусаў : у 6 т. / Т. Б. Варфаламеева, В. І. Басько, М. А. Козенка і інш. – Т. 1: Магілёўскае Падняпроўе. – Мінск : Беларуска навука, 2001. – С. 126–136, №№ 55, 58–60.
74. Традиційная мастацкая культура беларусаў : у 6 т. / Т. Б. Варфаламеева і інш. – Т. 2: Віцебскае Падвінне. – Мінск : Беларуска навука, 2001. – С. 148–159, №№ 53–68 та ін.
75. Традиційная мастацкая культура беларусаў : у 6 т. / В. І. Басько [і інш.] ; ідэя і агул. рэдаганне Т. Б. Варфаламеевай. – Т. 4: Брэсцкае Палессе : у 2 кн. Кн. 1. – Мінск : «Вышэйшая школа», 2008. – С. 166–174, №№ 42–53.
76. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край: Материалы и исследования, собранные П. П. Чубинским. – Санкт-Петербург, 1872. – Т. 3. – Сс. 141, 213, 216, 218, 221.
77. *Уграк А.* Пісенний фольклор Верхньоприп'ятського басейну : дипломна робота / Наук. керівник Ю. Сливинський ; ВДМІ. – Львів, 1980. – 75 с. – Нотація № 20.
78. *Українка Леся*. Фольклорні записи з голосу Лесі Українки: Купала на Волині // Леся Українка. Твори : У 12 т. – Київ, 1977. – Т. 9.
79. Українські народні пісні східної Словаччини : у 2 кн. : Кн. 2 / [упорядк. Юрій Цимбора]. – Братіслава : Словацьке педагогічне видавництво; Пряшів, 1963.
80. *Цехмістрюк Юрій*. Народні пісні Волині: Фонографічні записи 1936–1937 років / Ю. Цехмістрюк / Джерельні матеріали та видання Б. Столярчука; відчитання та заг. редакція Б. Луканюка. – Львів; Рівне, 2006. – 480 с.: нот., іл. + CD.

81. Kolberg Oskar, Chelmskie: [W 2 cz.]. Wrocław, Poznań, 1964, cz. 1. – (Kolberg Oskar, Dzieła wszystkie, t. 33).
82. Kolberg Oskar, Sanockie – Krośnieńskie / Z rękopisów opracowali B. Linette i T. Skulina; red. A. Skrukwa. – Wrocław; Poznań: PTL; PWN; LSW, 1974. – T. 1. – (DWOK; t. 49). – С. 266–285.
- Архівні звукозаписи**
83. АудіоФонд ЛЕК 1963–2010 рр.
84. База даних 4.1_ETD_KUPALO-2010 (Excel, робоча версія) / [уклад. І. Клименко] // ПЕ-5. – Електр. опт. диск.
85. База даних 4.2_ETD_KUPALO-LB-2010 (Excel) / [уклад. О. Карапата, І. Клименко] // ПЕ-5. – Електр. опт. диск.
86. Дубравін Валентин. Архів звукозаписів 1960–1990-х років, переданий на зберігання до Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка. Цифрове опрацювання звуку О. Карапати (АртВелес, 2009 р.), упорядкування О. Гончаренко.
- Аудіопублікації (див. вибірку творів на DVD-4.1)**
87. База даних 5.1_ETD_UkrEthnoDiscography-2010 (Excel) / [уклад. І. Клименко, І. Данилейко, К. Гончаренко] // ПЕ-5. – Електр. опт. диск.
88. А-1998-03_Древо. Пісні з України. – Ч. 1 = Drewo. Pieśni z Ukrainy. – Варшава: КОКА, 1998. – 1 CD audio. – 028 CD-3.
89. А-1999-01_Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce. Cz. 1 [Етнічні меншості у Польщі. Ч. 1: Лемки, Надсяння, Бойки, Підляшшя] / Серія «Muzyka źródeł». V. 13. Kolekcja muzyki ludowej Polskiego radia. Уклад. Анна Боруцка, Анна Шевчук-Чех. Консульт.
- Єжи Бартмінський. – Warszawa: Polskie radio, 1999. – 1 CD audio + Брош. – PRCD 162.
90. А-2001-01_«Берви»: Український традиційний фольклор». – Київ: УЕЛФ + АртЕкзистенція, 2001. – 1 CD Extra + мультимед. – AVE 004.
91. А-2001-04_Пісні Східного Поділля. Традиція села Кидрасівки / Польові записи, анотація, нотації Олександра і Наталі Терещенків. – Кіровоград, 2001. – 1 CD audio + Букл.: Іл. – Б. і.
92. А-2002-01_«Budemo wesnu spiwaty. Song Tree». – Люблін: Radio Lublin, 2002. – 1 CD audio + Букл. – SEiAK 001
93. А-2002-04_Голоси предків = Hlasy predkov : Аудіододаток до кн.: Мушинка, Микола. Голоси предків. Звукові записи фольклору Закарпаття із архіву Івана Панькевича (1929, 1935) / Центр антропологічних досліджень та Громадське об'єднання ДІВА. – Пряшів, 2002. – 256 с. + 1 CD-R.
94. А-2002-07_Дивосвіт полтавської пісні = The Wonderworld of Poltava songs. Серія «Автентичний фольклор України» – Київ: Національна радіокомпанія України + Караван-Рекордс, 2002. – 1 CD. – NRCU-004.
95. А-2006-04_«Коло річки, коло броду». Традиційна музика Полтавщини. Автентичне виконання. Серія «Музична спадщина України» / Польові записи й анотація Тетяни Сопілки. – Київ: СПД Мельничук В. В., 2006. – 1 CD audio + Букл. – Б. і.
- Дискографію Купала на Лівобережжі див. на с. 174.
Дискографію Купала на Поділлі див. на с. 193.

Картосхеми купальських мелотипів див. в Атласі на стор. К35 – К42

Ирина Клименко (Київ)

НАПЕВЫ КУПАЛЬСКО-ПЕТРОВСКОЙ ПРИУРОЧЕННОСТИ У УКРАИНЦЕВ: МАКРОАРЕАЛОГИЯ

В работе предпринята попытка начать реализацию заявленного в предыдущей статье автора* сведения локальных ареалогических разработок украинского обрядового мелоса в общем «макромасштабном» поле. Для этой цели были выбраны песни купальско-петровской приуроченности, рассматриваемые в украинско-белорусском ареале. Дополнительный аспект исследования – проследить за иножанровыми реализациями типовых купальских мелоформ. Установленные ареалы визуализированы в 10 региональных и одной обобщенной карте.

Ключевые слова: Купало, купальские, петровские песни, мелотип, макромелоареалогия, Полесье, Подолье, Полтавщина, Берестейщина, лемки.

* Клименко И. Методические проблемы современной мелоареалогии: из практического опыта документального картографирования // Проблемы этномузыкологии. Вып. 5. – Киев, 2010. – С. 20–31.

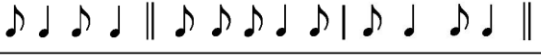

Iryna Klymenko (Kyiv)

MIDSUMMER (“KUPALO” – “PETRIVKA”) TIMED TUNES OF UKRAINIANS: MACROAREALOGIC REVIEW

The attempt is undertaken herein to start implementation of the information, declared in the author's previous article, on local arealogic developments of Ukrainian ritual melodies in the common “macrofield”. The Midsummer songs, timed to the “Kupalo”- “Petrivka” holidays, examined in Ukrainian – Byelorussian area, were chosen for the purpose. The additional aspect of the research is to trace the typical Midsummer melodic forms realizations in other genres. The chosen areas are visualized in ten regional and one integrated maps.

Key words: midsummer (“kupalo” – “petrivka”) timed tunes, melotype, macromeloarealogy, Polissya, Podillya, Poltavshchyna, Berestejshchyna, lemky.

Таблиця 1. Основні купальсько-петрівські ритмоформи

Код	РИТМО-ФОРМУЛА	ЛОКАЛІЗАЦІЯ	СЕМАНТИЧНА ФОРМА	РИТМІЧНА МОДЕЛЬ	Приклади
A ^o A ^p	<♩ P33; 44; P33> <♩ 44; P33>	Лівобережна Україна, Білорус. Подніпров'я	рс; аб; рс аб; рс	 <i>Купала на Йвана Іване, Йвашеньку</i> <i>Купала на Йвана Іване, Йвашеньку</i>	с. 180, №№ 3, 4, 6, 8, 11, 12, 14, 15, 19. с.181, №№ 1, 2, 5, 7, 9, 10, 13, 17-18
Б	<♩ 44; P33>	Поділля східне, Полісся середнє Волинь східна	аб; рс. аб; бб.	 <i>Купала на Йвана Стовпом дим...</i>	с. 162, № 1 с. 190, №№ 10-12
В	<♩ 54 ² > класичний	Поділля, Полісся	аб; вг		с. 188, №№ 1-5 с. 202, №№ 1-9
	<♩ 5 _{3,4} 4 ² >	Полісся середнє, Білорусь	аб; вг		с. 162, № 2
	<♩ 4; 54>	Білорус. Подніпров'я	а; бв		—
	<♩ 5 ₆ 4 ₅ 2>	Подніпров'я: Сула, Псел	аб; вг	 Численні рубатні варіанти	с. 162, № 3 с. 204, № 10, 11
-	<♩ 5 ₆ 3 ² >	Берестейщина	аб; вг		с. 163, № 7
Г	<♩ 53 ² >	Поділля східне, Волинь східна, Полісся середнє	аб; вг		с. 163, №№ 4-6 с. 189, №№ 6-9 с. 205, №№ 12-14
Б/Г	<♩ 44; P53>	Поділля східне	аб; рс. аб; вг.		с. 190, №№ 13-18
Д	<♩ 4; 66>	Полісся: басейни Случі-Уборті	а; аб; вг. в; вг; де.		с. 164, № 8
Е	<♩ T44; P56 ⁿ 3> <♩ T44; P4 ⁿ 33> варіантна форма	Подніпров'я: Ворскла, Сула, Псел	аб; рсту...	 <i>Скрізь вода та лелія, Що на морі вода граля...</i>	с. 164, № 9 с. 183, № 16

Таблиця 2. ПОЛІСЬКИЙ РЕЄСТР

Зведена база основних купальсько-петрівських ритмотипів басейну Прип'яті та їх іножанрових реалізацій (до карт К35 – К37)

Матеріали фронтальних обстежень ЛЕК і ЛЕЛ (групи І. Клименко, Є. Єфремова, Ю. Рибак, Г. Коропніченко, М. Скаженик), окремі записи інших збирачів, публікації.

Параметри бази й умовні позначення

1. Наявність основних мелотипів Б, В, Г, Д показана відповідними літерами (джерела музичних записів можна знайти в електронній базі 4.1_ЕТД_KUPALO-2010).

Кодом **♩ 53²** передано берестейсько-західнобілоруський мелотип.

Під скороченням «лок» виступають різні види локальних наспівів (вказую їх лише у тих випадках, коли в селі невідомі типові мелоформи).

Функціональна спеціалізація ритмотипів В, Г: куп – купальський, рсл – русальний, всн – весняний, трц – троїцький, всл – весільний.

Особливості відтворення мелотипів: руб – рубатне прочитання, ямб – ямбізована версія, Б/Г – контамінація типів Б і Г.

2. Встановлена фронтальними обстеженнями відсутність купальських наспівів показана знаком «-»

3. Наявність обрядів Купала/Водіння Куста в порубіжних зонах ареалів показана скороченнями «куп» або «куст» у комірках з темною заливкою

Коди сіл з території України даються за адміністративним довідником 1987 р. (відповідають номерам на картах). Окремі села з території Білорусі позначені скороченнями їх назв.

БРЕСТСЬКА ОБЛАСТЬ

БРЕСТ: БЕРЕЗА

Публікації

Костюки	В куп	
Лясковичі	В куп	♩ 53 ²
Пешки		♩ 53 ²
Спорово	В куп	

БРЕСТ: ГАНЦЕВИЧІ

Публікації

Кришиловичі		♩ 53 ²
Люсіно	Г	

БРЕСТ: ДРОГИЧИН

Публікації

Занів'я	В куп	
ЗРЧ Зарічка	В куп	
КРС Корсунь	В куп	
РДС Радостов	-	

БРЕСТ: ЖАБІНКА

Публікації

ОРП Орепичі	В всл	
-------------	-------	--

БРЕСТ: ІВАНОВО

Публікації

Корсін	В куп	
КРТ Критишин	В куп	

* Села, інформацію про репертуар яких отримано в інших населених пунктах

БРЕСТ: ІВАЦЕВИЧІ

Публікації

Велика Гать	В куп		
Вигонощі		Г	
Гутка		Г	
Оброво		Г	
Овсто			♩ 53 ²
Олексійки			♩ 53 ²

БРЕСТ: ЛУНІНЕЦЬ

Публікації

Кожан-городок	В куп		
Лаховка	В куп		
СНК Сінкевичі	В куп		

БРЕСТ: МАЛОРИТА

Публікації

Малорита			В всн	В всл
ЗБР Збураж	Б/Г	В куп		
МЛН Мельники		В куп		В всл
ОЛТ Олтуш		В куп		В всл
ХТС Хотислав	Б	В куп		Г

БРЕСТ: ПІНСЬК

Розвідка І. Клименко та публікації

Валище			Г руб
Доброславка			Г
Клетная			Г
ЛДР Ладорож			В всн
Ставок		В куп	
Стошани		В куп	

Тобулки		В куп		
Хойно*	куп	-	-	-

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

Вольки*
Жолкино*
Острів*

БРЕСТ: ПРУЖАНИ

Публікації

Оранчиці	В куп	♩ 53 ²
Шакуни	В всл	

БРЕСТ: СТОЛІН

Розвідка І. Клименко

Верхн.Теребежів	куп	-
Стахів	куп	-

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

Біловуша
Бухліче*
Відбор
Ворони
Ольмани
Отвержичі
Струга

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ

ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

Публікації

35	Зимне	Б куп, всн
----	-------	------------

ВОЛИНЬ: ГОРОХІВ

Публікації

83	Мар'янівка	В куп
----	------------	-------

ВОЛИНЬ: КАМІНЬ-КАШИРСЬКИЙ

Розвідки І. Клименко та Ю.Рибак

239	Бузакі		В всн
241	Обзир Великий		В всн
246	Видричі		В всн
248	Теклине		В всн
251	Грудки		В всн
257	Добре		В всн
272	Нуйно	В куп	В всн
286	Сошичне	В куп	В всн
290	Хотешів		В всн

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

234 Боровне	271 Рудка-Червинська
235 Житнівка	275 Піщане
237 Оленіно	276 Пнівно
238 Кримне (Бронця)	278 Волиця
245 Видерта	283 Іваномисль
249 Воєгоща	284 Раків Ліс
250 Ворокомле	287 Запруддя
251 Грудки	288 Тоболи
254 Осівці	289 Старі Червища
270 Нові Червища	

ВОЛИНЬ: КІВЕРЦІ

Розвідка І. Клименко

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

340 Озеро 351 Сокиричі

ВОЛИНЬ: КОВЕЛЬ

Розвідка І. Клименко та публікації

380	Білин	Б-текст	В куп	
408	Волошки*		В куп	
458	Воля	–	–	В всн
414	Ворона	–	В куп	
403	Грив'ятки	–	–	В всн
402	Козлиничі	–	–	В всн
407	Колодяжне	Б	В куп	
404	Луковка	–	–	В всн
412	Любитів		В куп	
437	Повурськ	–	–	В всн
382	Скулин		В куп	
383	Стеблі*		В куп	
462	Уховецьк		В куп	

ВОЛИНЬ: ЛЮБЕШІВ

Розвідки І. Клименко та Ю.Рибачка

614	Бірки	–	–	В всл
620	Горки / Гірки		куп	В куп
624	Дольськ	куст	–	В куп
622	Мукошин		куп	В куп
626	Шлапань		куп	В куп
630	Лобна	–	–	В куп
633	Бучин	куст	–	–
637	Люб'язь	куст	–	–
644	Хочунь	куст	–	–
645	Сваловичі*	куст	–	В всн

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

602	Любешів	629	Залізняця
603	Вел. Курінь	632	Зарудчі
604	В'язівне	634	Підкормілля
609	Березичі	638	Мала Глуша
612	Бихів	639	Щитинь
615	Витупе	640	Седлище
616	Велика Гл.а	641	Угриничі
617	Невір	642	Судче
619	Ветлі	643	Березна Воля
623	Деревок	646	Цир
627	Залаззя	647	Ляхвичі

ВОЛИНЬ: ЛЮБОМЛЬ

Розвідки Ю.Рибачка та групи ЛЕЛ

650	Скиби	Б		
655	Шацьк	В куп		
656	Мельники			В всл
666	Гуца			В всл
670	Забужжя		В всн	В всл
672	Вербівка	В куп		
673	Гороховище			В всл
674	Локутки		В всн	
675	Новоугрузьке		В всн	В всл
677	Рогові Смоляри	В куп		
684	Згорани	В куп		
685	Гулпалі	В всл		
687	Сильне	В куп		
706	Піща	В куп		В всл
707	Затишшя	В куп		
709	Острів'я	Б всн		В всл
711	Сокл	В куп		
729	Ростань	В куп		В всл
732	Пулемець	В куп		
733	Хрипськ	В куп	В всн	В всл
744	Висоцьк*			В всл
790	Пульмо			В всл

Відсутні обряди і наспіви в селах:

660 Коцюри
667 Вишнівка
676 Столинські Смоляри
726 Рівне
738 Світязь
740 Підманове

ВОЛИНЬ: МАНЕВИЧІ

Розвідки І. Клименко та групи ЛЕК

784	Куликовичі		В всн
-----	------------	--	-------

Відсутні обряди і наспіви в селах:

48	Колки	781	Тельчі
750	Оконськ	786	М. Яблунька
756	Вел. Ведмежка	790	Набруска
761	Галузія*	791	Прилісне
765	Вел. Яблунька*	800	Розничі
766	Граддя	805	Бережниця*
769	Карасин	808	Цміни
777	Красноволя	813	Череваха
779	Нічогівка		

ВОЛИНЬ: РАТНЕ

Розвідки Ю.Рибачка та групи ЛЕЛ

819	Заболоття	В куп		В всл
820	Заліси	В куп		В всл
821	Ратне		В всн	В всл
826	Велимче		В всн	
831	Гірники		В всн	
837	Жиричі		В всн	В всл
840	Якушів			В всл
841	Залухів		В всн	В всл
848	Здомишель	В куп		В всл
851	Кортеліси		В всн	В всл
857	Млинове	В куп		
865	Рчиця		В всн	
868	Самари	В куп		В всл
874	Мале Оріхове		В всн	
879	Тур	В куп	В всн	В всл

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

832 Броди
845 Щитинська Воля
846 Замшани
878 Язавні
880 Щедрогір
884 Межисить

ВОЛИНЬ: СТАРА ВИЖІВКА

Розвідки Ю.Рибачка та групи ЛЕЛ

960	Залоття	В куп		
962	Мокре	В куп	В всн	В всл
963	Рокита	В куп	В всн	В всл
965	Кримне	В куп		В всл
967	Любохини	В куп		
983	Сереховичі	В куп		
986	Синове		В всн	

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

958 Текля
969 Нова Вижва
974 Чевель
978 Седлище
980 Буцинь
982 Секунь
984 Грабове
992 Соколище

РІВЕНСЬКА ОБЛАСТЬ

РІВНЕ: БЕРЕЗНО

Розвідки І. Клименко, М. Скаженник та публікації

7	Соснове			Д
13	Балашівка	В куп		Д
17	Бистричі	В куп		
23	Вітковичі			Д
25	Білка			Д
28	Орлівка*			Д
37	Друхів			Д
45	Маринин			Д
47	Поліське (ст. Погоріловка)	В куп		Д
48	Озірці			Д
52	Хотинь*			Д
55	Князівка			Д
58	Яринівка	В куп		Д
59	Яцковичі		лок	Д

РІВНЕ: ВОЛОДИМИРЕЦЬ

Розвідки І. Клименко та групи ЛЕК

91	Заболоття	–		В всн
93	Каноничі	куп	В куп	В всн
94	Дубівка	куп	В куп	В всн
97	Красносілля	–	В куп	В всн
98	Зелене	–		В всн
126	Радижеве	куп		В всн
127	Степангород	–		В всн

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

64	Балаховичі	96	Кідри
66	Острів	105	Мульчиці
67	Біле	106	Журавлине
68	М.Телковичі	107	Кримне
70	Більська Воля	109	Озерці
71	Березина	110	Городок
79	Бишляк	111	Озеро
82	Воронки	112	Полиці
84	Городець	118	Ромейки
87	Довговоля	125	Хиночі
95	Новаки		

РІВНЕ: ГОЩА

Розвідка І. Клименко та публікації

139	Дорогобуж		В куп
183	Русивель (ст. Сінне)		В куп
189	Микулин		В куп

РІВНЕ: ДУБНО

Публікації

245	Мирогоща	В куп	
279	Сатиїв	В куп	Г

РІВНЕ: ДУБРОВИЦЯ

Розвідки І. Клименко та групи ЛЕК

296	Бережки	–		В всн
300	Підлісне	куп	В куп	
301	Берестя	куп	лірика	–
306	Висоцьк	куп	лірика	–
307	Вербівка	куп	лірика	–
314	Озерськ	куп	лірика	–
315	Людинь	куп	лірика	–
316	Золоте	куп		В всн
318	Рудня	куп		В всн
319	Лютинськ	куп	лірика	–
324	Мочулище	куп	лірика	–
327	Нивецьк	куп	В куп	
330	Осова*	куп	В куп	
333	Сварицевичі	куст	куп	В куп
334	Зелень	куст		В куп
338	Кураш	куп	В куп	
336	Ясинець	–		В всн

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

302	Вел. Озера	335	Селець
303	В.Черемель	337	Соломівка
305	Шахи	339	Орв'яниця
308	Жадень	340	Трипутня
309	Залужжя	342	Грані
310	Колки	343	Залішани
313	Лісове	344	Кривиця
320	Миляч	345	Літвиця
321	Велюнь	346	Тумень
323	Лугове	348	Городище
328	Грицьки	349	Удрицьк
331	Переброди	350	Смородськ
332	Будимля		

РІВНЕ: ЗАРІЧНЕ

Розвідки І. Клименко та групи ЛЕК

360	Бродниця	куст	куп	В куп
-----	----------	------	-----	-------

Кустові і купальські (без пісень) обряди:

352	Старі Коні	388	Гориничі
378	Неньковичі	396	Дубчиці
379	Комори	397	Прикладники

Купальські обряди без пісень:

362 Дібрівськ 387 Омит
364 Кутин

Тільки кустові обряди і наспіви відомі в селах:

352	Муравин	374	Локниця
353	Іванчиці	375	Храпин
355	Чернин	376	Морочне
356	Борове	377	Мутвиця
358	Млинок	380	Нобель
359	Вичівка	390	Перекалля
361	Бутове	391	Тиховиж
363	Вовчиці	392	Річиця
365	Задовже	394	Привітівка
366	Заозер'я	395	Сенчиці
367	Любинь	398	Серники
368	Кухітська Воля	399	Бір
370	Острівськ	401	Соломир
371	Кухче		

РІВНЕ: ЗДОЛБУНІВ

Публікації

457	Дермань	В куп
-----	---------	-------

РІВНЕ: КОРЕЦЬ

Розвідки І. Клименко, А. Дружок та публікації

506	Щекічин	В куп	Г
465	Великі Межиричі	В куп	
466	Дивень	В куп	
484	Невірків	В куп	
505	Харалуг*	В куп	Д
507	Мала Совпа	В куп	

РІВНЕ: КОСТОПІЛЬ

Розвідка І. Клименко та публікації

513	Головин	В куп	
521	Бечаль	В куп	
526	Корчин	В куп	
535	Мала Любаша	В куп	
549	Мирне		Д
562	Пісків*	В куп	

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

542	Вел. Стидинь	538	Мал. Мидськ
-----	--------------	-----	-------------

РІВНЕ: МЛИНІВ

Публікації

695	Межириччя	В куп
-----	-----------	-------

РІВНЕ: ОСТРОГ

Публікації

758	Хорів	В куп	Г
-----	-------	-------	---

РІВНЕ: РІВНЕ

Публікації

766	Глинки	В куп
801	Грабів	В куп
812	Кустин	В куп
842	Тайкури	В куп

РІВНЕ: РОКИТНЕ

Розвідки І. Клименко, Є. Єфремова, М. Скаженник та публікації

860	Біловіж		Д
862	Мушні		Д
863	Блажове		Д
864	Більськ		Д
865	Залав'я	В куп	Д
866	Борове		Д
867	Нетреба	Б лок.	Д
870	Глинне	В куп	Д
873	Познань		Д
875	Камяне		Д
878	Карпилівка		Д
879	Кисоричі		Д
881	Олександрівка		Д
883	Буда*	В куп	Д
884	Рокитне		Д
888	Сновидовичі	Б В куп	Д
890	Остки		Д
894	Єльне		Д

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

857	Березове	891	Старе Село
868	Вежиця	892	Дроздинь
869	Переходичі	893	Томашгород

РІВНЕ: САРНИ

Розвідки І. Клименко

897	Клесів		Д?
912	Камяне-Слuchанське	В всн	Д
945	Селище		Д
951	Зносичі		Д
957	Чудель		Д

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

898	Пугач	925	Кузьмівка
-----	-------	-----	-----------

905	Труди	929	Любиковичі
906	Вел. Вербче	932	Ляхча
907	Бутейки	933	Глушиця
913	Карасин	936	Немовичі
914	Карпилівка	940	Ремчиці
920	М. Вербче	944	Яринівка
922	Кричильськ		

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ**ЖИТОМИР: БАРАНІВКА**

Розвідка І. Клименко, М. Скаженник та публікації

44	Баранівка	Б	В куп	
70	Дубровка		В куп	Г
91	Радулин*	Б		Г
97	Смолдирів		В куп	Г
100	Суемці		В куп	Г
Баранівка, район Заріччя (ст. Жабориця) Б				

ЖИТОМИР: ВОЛОДАРСЬК-ВОЛИН.

Розвідки М. Скаженник, Г. та С. Охрімчуків

178	Давидівка	Г	
185	Дворище	Г	
198	Краївщина	Г	Д
210	Паромівка	Г	
219	Рижани		Д
246	Ягодинка	Г	

ЖИТОМИР: РОМАНІВ (Дзержинськ)

Публікації

255	Миропіль	В куп	Г
-----	----------	-------	---

ЖИТОМИР: ЄМІЛЬЧИНЕ

Розвідки М. Скаженник та публікації

317	Горбове		Д
321	Андрієвичі		Д
322	Бараші		Д
329	Березники	Г	Д
332	Бобринця	Г	Д
333	Йосипівка	Г	Д
346	Велика Глумча		Д
349	Велика Цвиля	Г	Д
354	Малий Яблунець		Д

366	Кочичине			Д
376	Кулеші			Д
378	Нараївка			Д
380	Мала Глумча			Д
381	Паранине			Д
382	Миколаївка		Г	Д
387	Мокляки		Г	Д
390	Неділице		Г	Д
393	Осівка		Г	Д
396	Підлуби			Д
402	Рудня-Іванівська			Д
408	Серби			Д
412	Ст. Серби*	В куп		
415	Сергіївка			Д
417	Середі			Д
418	Заровенка			Д
422	Симони			Д
424	Симаківка			Д
427	Степанівка		Г	Д
431	Тайки		Г	Д
434	Усолуси		Г	Д

ЖИТОМИР: ЖИТОМИР

Розвідка М. Скаженик та публікації

485	Левків	В куп		
488	Ліщин	В куп		

ЖИТОМИР: КОРОСТЕНЬ

Розвідки І. Клименко, Є. Єфремова, М. Скаженик та публікації

528	Бехи	В куп	Г	
529	Васьковичі		Г	
534	Бондарівка		Г	Д
538	Охотівка		Г	Д
540	Ушиця		Г	Д
546	Вигів		Г	
556	Дідковичі		Г	
558	Каленське	В куп	Г	
572	Лісовщина	В куп	Г	Д
581	Мелені	В куп	Г	
583	Граби	В куп	Г	
587	Новаки	В куп	Г	
588	Обіходи	В куп	Г	
590	Поліське		Г	
599	Сарновичі	В куп	Г	
600	Сингаї	В куп	Г	
601	Грозине	В куп	Г	

603	Немирівка	В куп	Г	
604	Пашини (Шатрище)	В куп	Г	
612	Сушки*		Г	Д
617	Ковбашина		Г	
620	Садибне		Г	
627	Злобичі	В куп	Г	
629	Хотинівка	В куп	Г	
630	Домолоч	В куп		
631	Іскорость			Д
633	Соболівка		Г	
634	Шершні		Г	

ЖИТОМИР: КОРОСТИШІВ

Розвідка І. Клименко, М. Скаженик та публікації

690	Слобідка	В куп	Г	
667	Козівка	В куп	Г	
702	Кашпирівка		Г	
704	Стрижівка	В куп	Г	
713	Харитонівка	В куп	Г	

ЖИТОМИР: ЛУГНИ

Розвідка І. Клименко, М. Скаженик та публікації

745	Бовсуни	В куп	Г	
748	Будо-Літки			Д
750	Радогоща		Г	Д
755	Жеревці	В куп	Г	Д
756	Заплілля	В куп	Г	Д
759	Калинівка		Г	Д
760	Підстапи		Г	Д
761	Красностав	В куп	Г	
765	Липники		Г	
766	Малахівка	В куп	Г	
769	Літки	В куп	Г	
771	Остапи		Г	
772	Кам'яна Гірка		Г	
776	Путиловичі	В куп	Г	Д
783	Топільня			Д
786	Червона Волока	В куп	Г	Д

ЖИТОМИР: МАЛИН

Розвідки І. Клименко, Є. Єфремова та публікації

841	Барвинки	Б	В куп	Г
851	Будо-Вороб'ї		В куп	–
857	Буки	Б	В куп	Г

870	Візня			Г
887	Іванівка	Б		Г
898	Любовичі		В куп	
916	Недашки			
885	Нова Діброва*			Г
924	Пиріжки			Г
896	Рудня-Калинівка			Г
897	Савлуки			Г
856	Старі Вороб'ї			Г
932	Українка (Пенізевичі)		В куп	Г
838	Чоповичі			Г

ЖИТОМИР: НАРОДИЧІ

Розвідки І. Клименко, Є. Єфремова та публікації

930	Калинівка			Г
945	Базар	–	–	–
948	Колосівка*			Г
951	Сухарівка*			Г
952	Болотниця		В куп	
954	Вел. Кліщі*			Г
956	В'язівка		В куп	Г
957	Липнянщина	лок	В куп	Г
961	Васьківці*		В куп	Г
966	Рубежівка	Б		В всн Г
976	Звіздаль	Б		В всн
978	Рудня-Осошня			В всн
986	Лозниця			Г
998	Яжберень		В куп	
999	Норинці		В куп	
1000	Клочки		В куп	
1012	Розсохівське			Г
1014	Ганнівка			Г
1019	Дорогинь		В куп	
1024	Мотійки		В куп	

ЖИТОМИР: НОВОГРАД-ВОЛИН.

Розвідки М. Скаженик, І.Перевертнюка та публікації

4	Новоград-Вол.	В куп		
1029	Барвинівка			Д
1041	Гульськ	В куп	Г	Д
1052	Кікова	В куп	Г	
1053	Немильня	В куп	Г	Д
1058	Дубники	В куп		Д
1060	Колодянка	В куп	Г	
1064	Красилівка	Г	–	
1065	Морозівка	Г	–	

1067	Курчиця	В куп		Д
1070	Ходурки	Г		Д
1074	Лучиця	В куп		Д
1083	Мала Цвиля			Д
1087	Несолонь			Д
1095	Ужачин	В куп		Д
1124	Тупальці	В куп		Д
1135	Ярунь	В куп		

ЖИТОМИР: ОВРУЧ

Розвідки І. Клименко, Є. Єфремова, М. Скаженик та публікації

1137	Овруч	Б		
1149	Острів		В куп	
1184	Селище (Гладковичі)		В куп	Г
1189	Ігнатпіль		В куп	Г
1196	Левковичі		В куп	
1198	Острови		В куп	
1203	Личмани		В куп	
1214	Можари		В куп	
1217	Невгоди		В куп	Г
1221	Красилівка			Г
1226	Норинськ		В куп	Г
1255	Людвинівка		В куп	
1247	Гуничі		В куп	
1254	Думинське		В куп	
1256	Піхоцьке			Г
1292	Збраньки	лок		

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

1140	Бігунь	1210	Лучанки
1141	Делета	1213	Мацьки

ЖИТОМИР: ОЛЕВСЬК

Розвідки І. Клименко, Є. Єфремова, М. Скаженик

1299	Озеряни			Д
1302	Білокорівичі		Г	Д
1303	Жовтневе	лок		
1306	Журовичі		Г	Д
1307	Журжевичі			Д
1308	Рудня			Д
1316	Зубковичі	лок		Д
1319	Кішин			Д
1320	Болярка			Д
1329	Лопатичі	В куп		Д
1333	Радовель			Д
1338	Варварівка	В куп		Д
1339	Корощине			Д

1341	Стовпинка		Г	
1343	Сущани			Д
1345	Тепениця			Д
1349	Хмелівка	В куп		Д
1351	Перга			Д
1352	Рудня-Перган.			Д
1354	Юрове			Д

Відсутні літні обряди і наспіви в селах:

1300	Рудня Озерянська		
1309	Замисловичі	1347	Обище
1311	Устинівка	1350	Хочине
1327	Колище		
1328	Майдан Копищанський		

ЖИТОМИР: РАДОМИШЛЬ

Розвідки І. Клименко, Є. Єфремова

1409	Вел. Рача	Б		
1414	Верлок		В куп	
1416	Вишевичі	Б		Г
1457	Макалевичі		В куп	Г
1463	Мірча	Б		Г
1464	Меделівка			Г
1471	Дитинець*	Б	В куп	Г
1451	Леніне		В куп	Г
1452	Мар'янівка		В куп	Г
1480	Потіївка			Г

ЖИТОМИР: ЧЕРВОНОАРМІЙСЬК

Розвідки М. Скаженик та публікації

1548	Великий Луг	В куп	Г	Д
1562	Сколобів	-	-	-
1564	Курне	-	-	-
1577	Очеретянка	В куп	Г	
1579	Старий Майдан	В куп		Д
1584	Стрибж			Д

КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

КИЇВ: БОРОДЯНКА

Розвідки Г. Коропніченко

246	Берестянка			Д
251	Шибене			Д
239	Микуличі	лок		
240	Мирча	Г		Д
224	Здвижівка			Д

Відсутні літні обряди і наспіви в 14 селах:

206	Бабинці	230	Козинці
212	Немішаєве	231	Діброво-Ленінське
219	Загальці	234	Майданівка
222	Нова Буда	237	Мигалки
225	Качали	245	Небрат
227	Галинка	248	Нова Гребля
228	Стара Буда	250	Пилиповичі

КИЇВ: ВИШГОРОД

Розвідки Г. Коропніченко

362	Вишгород		В куп	
371	Пилява			Г
385	Глібівка	Б		
384	Козаровичі		В куп	
387	Литвинівка	Б		
379	Демидів-Савенка		В куп	
396	Новосілки	Б		
415	Сухолуччя			Г
416	Толокунь			Г

Відсутні літні обряди і наспіви в 16 селах:

363	Димер	393	Лютіж
366	Абрамівка	394	Нижня Дубечня
368	Савенки	395	Нові Петрівці
369	Богдани	399	Рови
380	Жукин	400	Круги
382	Катюжанка	401	Розтісне
390	Любимівка	402	Федорівка
392	Сичівка	420	Ясногородка

КИЇВ: ІВАНКІВ

Розвідки Є. Єфремова, Г. Коропніченко

461	Блідча			Г рсл
479	Заруддя		В куп	
462	Коленці	Б	В всн	Г рсл
464	Леонівка			Г рсл
478	Кухарі		В всн	
474	Олизарівка*			
498	Оране		В всн	Г рсл
517	Термахівка			Г рсл
520	Феневичі			Г рсл
523	Соснівка			Г рсл
524	Шпилі			Г рсл
526	Воропаївка			Г рсл
527	Зимовище			Г рсл

КИЇВ: МАКАРІВ

Розвідки Г. Коропніченко

637	Андріївка		В куп	
652	Гавронщина	Б		
653	Грузьке	Б	В куп	
659	Козичанка	Б	В куп	Г куп
695	Копіївка	Б	В куп	Г куп
664	Комарівка	Б	В куп	Г куп
669	Королівка	Б		
667	Маковище	Б		
662	Мар'янівка	Б		
677	Наливайківка	Б		
680	Ніжировичі	Б	В куп	Г куп
683	Пашківка	Б	В куп	Г куп
686	Рожів	Б		
688	Соснівка		В куп	Г куп
690	Фасова	Б	В куп	Г куп

КИЇВ: ПОЛІСЬКЕ

Розвідки Є. Єфремова

844	Вільча			Г куп
853	Володарка			Г рсл
860	Денисовичі	Б		
861	Діброва		В всн	Г рсл
869	Луб'янка		В всн	
871	Вільшанка		В всн	
872	Луговики		В всн	Г рсл
875	Червона Зірка		В всн	
878	Мартиновичі		В всн	
882	Мар'янівка			Г рсл
883	Зелена Поляна		В всн	
885	Новий Мир		В всн	Г рсл
886	Рагівка		В всн	
899	Тараси			Г рсл

КИЇВ: ЧОРНОБИЛЬ

Розвідки Є. Єфремова

1159	Буряківка	В всн	Г рсл	
1160	Нова Красниця	В всн	Г рсл	
1158	Річиця	В всн	Г рсл	
1161	Рудьки	В всн	Г рсл	
1173	Товстий Ліс	В всн	Г рсл	

ГОМЕЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ

ГОМЕЛЬ: ЛЕЛЬЧИЦІ

Розвідки М. Скаженик

2	Мілошевичі	4-дольник
3	Борове	4-дольник
5	Марковське	А-текст
11	Осинське	А
12	Чемерне	А-текст
13	Дуброва	А
14	Заболоття	А-текст
16	Ліпляни	А
30	Буйновичі	Г-текст (?)
40	Червонобережжя	Г-текст (?)
ТНЖ	Тонеж	В всн

В решті обстежених сіл району відсутні літні обряди і наспіви, натомість побутує тип В всн (див. список сіл після статті М. Скаженик)

ГОМЕЛЬ: МОЗИР

Публікації

61	Лешня	Г-текст (?)
КСТ	Костюковичі	Г

ГОМЕЛЬ: ПЕТРИКІВ

Публікації

ГЛБ	Голубиці	В куп	
ЖХВ	Жаховичі		Г
	Заполле	В куп	
ЛСК	Лясковичі	В куп	
	Друга Слобідка		В всн

ГОМЕЛЬ: РІЧИЦЯ

Публікації

	Озерщина	В всн	
--	----------	-------	--

ГОМЕЛЬ: ХОЙНИКИ

ВБР	Великий Бор	В куп	В рсл
-----	-------------	-------	-------

МІНСЬК: СОЛІГОРСЬК

Публікації

	Червоне Озеро	В всн	В трц
--	---------------	-------	-------

МОГИЛЬОВ: ГЛУСЬК

Публікації

	Жалвінець		В трц
	Симоновичі	В куп	
	Устерки	В куп	

Музичні приклади*

Див. також аудіозаписи на DVD-4.1

Т и п Б

Середнє Полісся

1.

Запис. Ірина Клименко 12.09.1996 у с. Іванівка Малинського району Житомирської області від 4-х сусідок 1920–1930-х років народження. (ПРП-32-96*МНС_02.02). Нотація І. Клименко.

Т и п В

Середнє Полісся

2.

Запис. І. Клименко 13.09.1996 у с. Обиходи Малинського району Житомирської області від гурту сусідок (Ткаченко Параска Лазарівна, 1922; Ярмоленко Надія Лазарівна, 1929; Ярмоленко Ганна Іванівна, 1926. ПРП-32-96*МНС_04.06). Нотація І. Клименко

П о л т а в щ и н а

3.

Запис. Тетяна Сопілка 14.05.1995 у с. Вовча Долина Лубенського району Полтавської області від групи жінок (ЛЕК-95-07_05). Нотація Т. Сопілки

* Частина прикладів див. у статтях О. Карапати (с. 180), С. Протасової (с. 188), О. Терещенка (с. 202).

Т и п Г

П о д і л л я

4. $\text{♩} = 78$

Ой Пе - тре, Пе - тре, І - ва - не,
Вже тво - я пе - трі - во - чка ми - на - є.

Запис. Олена Шевчук 04.07.1988 у с. Нова Гребля Жашківського району Черкаської області від групи жінок (ЛЕК-88-02.3_06, співали Пасічник Г.І., 1908 р.н.; Буханиста М.А.; Діденко К.А.). Нотація Світлани Копил

С е р е д н ь е П о л і с с я

5. *solo*

Хоч куй же ти, зе - зюль - ко, хоч не куй,
coro
не да - ле - ко, зе - зюль - ко, Пе - тро твуй.

Запис. І. Клименко у с. Обиходи Коростенського району Житомирської області від трьох жінок (див. паспорт 2). Нотація І. Клименко.

Б е р е с т е й щ и н а

6. $\text{♩} = 72$

1. Їа тэ-пэ-р(ы)Ку-па-і-ло, вза-в(ы)тра Ян. да хо-ды-м(ы),ды-во-чкы, в зы-лё-н(ы)гай.
2. Да по-вэ-м(о)ды-во-ч(ы)-кы, вэ-но-ч(ы) - кі, да свя-то му Я-ну - Ку-па-і-лу.

Запис. Тамара Варфоломеева у с. Доброславка Пінського району Брестської області // Традиційная мастацкая культура беларусаў : у 6 т. Т. 4: Брэсцкае Палессе : у 2 кн. : Кн. 1. - № 47. Транскрипція Т. Варфоломеевої. Нотацію транспоновано до висоти g¹)

7. $\text{♩} = 48$

1. Га-рэ-ла Ку-па - ла, га - рэ - ла, на ку-па-лідзя - ўчо - нкася-дзе - ла.
2. Ру - су-ю ко - су ча - са - ла да жо-лту-ю ле - нту у - шля-та - ла.

* У другому мелорядку строфи виявляє себе формула 11121, 123.

Запис. Тамара Варфоломеева у с. Гайнінець Ляховицького району Брестської області // Традиційная мастацкая культура беларусаў : у 6 т. Т. 4: Брэсцкае Палессе : у 2 кн. : Кн. 1. - № 46 - мікстова вільноагогічна версія <math>\text{♩} 53^2/\text{♩} 53 >. Транскрипція Т. Варфоломеевої. Нотацію транспоновано до висоти g¹.

Т и п Д

П о г о р и н н я

8.

На І - ва - на,
На І - ва - на Ку - пай - ло - го
по - шла вєдь - ма на вал - но - [го.]

Запис. І. Клименко 08.07.1995 в с. Рокитне Рокитнівського р-ну Рівненської обл. від етногр. гурту (Котюк Марія Іван., 1938, Кибукевич Галина Іван., 1934; Буковець Ганна Васил., 1936; Богданець Уляна Терентіївна, 1946. ПРП-24-95_12.04). Нотація І. Клименко

Т и п Е («тирадний»)

П о л т а в щ и н а

9.

Як шій - ду я до ба - тень - ка по - про - шу - ся,
Чи не пус - тить ме - не бать - ко по - гу - лять.
Я й сам, до - ню, не шій - ду,
І те - бе не пу - шу,
Че - рез си - лу во - да лє - ця,
А на мо - рі хви - ля б'є - ця,
А в до - ли - ні ро - са впа - ла,
Там дів - ча - та в'ють Ку - па - ла на Йван[а].

Запис. Дмитро Лебединський 13.11.1990 в с. Ключниківка Миргородського району Полтавської області від етнографічного гурту // А-1997-07_Пісні Полтавщини. Традиція села Ключниківки [аудіокасета]. - Трек 3(б). Нотація О. Карапати, І. Клименко